

Πανεπιστήμιο Αθηνών

Τμήμα Επικοινωνίας και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης

Τυποποίηση της νέας ελληνικής: Εξέλιξη των δημοτικιστικών προτύπων

Σ. Α. Μοσχονάς

0. Τρεις στιγμές στην εξέλιξη των δημοτικιστικών προτύπων

1. Γιάννης Ψυχάρης
(1854-1929)

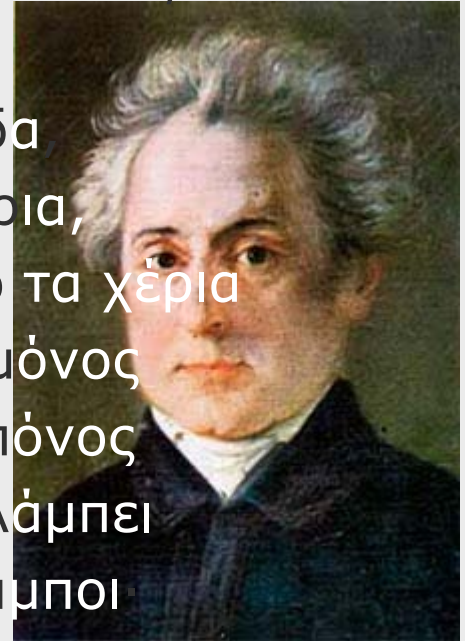
2. Μανόλης Τριανταφυλλίδης
(1883-1959)

3. Μετά τη μεταρρύθμιση
(1976 - ...)

0. Το επανησιακό πρότυπο;

Δεν είν' αηδόνι κρητικό, που παίρνει τη λαλιά του
Σε ψηλούς βράχους κι άγριους όπ' έχει τη φωλιά του,
Κι αντιβουίζει ολονυχτίς από πολλή γλυκάδα
Η θάλασσα πολύ μακριά, πολύ μακριά η πεδιάδα
'Ωστε που πρόβαλε η αυγή και έλιωσαν τ' αστέρια,
Κι ακούει κι αυτή και πέφτουν της τα ρόδα από τα χέρια
Δεν είν' φιαμπόλι το γλυκό, οπού τα' αγρίκαα μόνος
Στον Ψηλορείτη όπου συχνά μ' ετράβουνεν ο πόνος
Κι έβλεπα τ' άστρο τ' ουρανού μεσουρανίς να λάμπει
Και του γελούσαν τα βουνά, τα πέλαγα κι οι κάμποι
Κι ετάραζε τα σπλάχνα μου ελευθερίας ελπίδα
Κι' έφώναζα: «ώ θεϊκιά κι όλη αίματα Πατρίδα!»
Κι άπλωνα κλαίοντας κατ' αυτή τα χέρια με καμάρι·
Καλή `ν' η μαύρη πέτρα της και το ξερό χορτάρι.

0. Ορολογία: Κοινή vs. Πρότυπη

» Πρότυπη γλώσσα = γλώσσα + πρότυπο.

“it seems more appropriate to speak more abstractly of standardization as an *ideology*, and a standard language as an idea in the mind rather than a reality – a set of abstract norms to which actual usage may conform to a greater or lesser extent” (J. Milroy & L. Milroy, *Authority in Language*, 1999³)

- » Υπάρχει / υπήρχε κοινή που να λειτουργήσει ως πρότυπο της δημοτικής;
- » Γενικά θεωρείται ότι η ΝΕ βασίζεται σε κάποια ποικιλία της Πελοποννήσου (αλλά πβ. Παντελίδης, «Πελοποννησιακός ιδιωματικός λόγος και κοινή νεοελληνική», *ΜΕΓ* 21, 2001)
- » Μεθοδολογικά, μπορούμε να υποθέσουμε ότι δεν υπήρξε κοινή πριν από την τυποποίηση!

0. Διορθωτικές πρακτικές (“Vers une théorie performative ...”)

Διορθωτική οδηγία [corrective] είναι μία κατευθυντική λεκτική πράξη με φορά [direction of fit] από τη μεταγλώσσα στη γλώσσα με την ακόλουθη μορφή:

Δεν πρέπει να λέμε/γράφουμε X [prohibitive]·
πρέπει να λέμε/γράφουμε Y [normative],
διότι Z [explicative]

“να λέμε συμβιβασμός αντί για συμβιβασμός, γιατί η φωνολογία μας δεν δέχεται το συνδυασμό [έρρινο] + [τριβόμενο]”
(Ψυχάρης, *Το ταξίδι μου*, 1888/1905)

“να λέμε και να γράφουμε αποφασίζω να αντί για αποφασίζω ότι, διότι το ρήμα *αποφασίζω* δεν συντάσσεται με ειδική πρόταση”
(Παπαζαφειρή, *Λάθη στη χρήση της γλώσσας μας*, 1991/2)

Διορθωτικές οδηγίες (παράδειγμα)

X = prohibitive

Z = explicative

Y = normative

ΤΑ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑΡΙΑ

► **Ακούστηκε:** Από το ΦΠΑ διαφεύγουν 1,5 δισεκατομμύρια τον χρόνο.
Το λάθος: Μόνο στον... παράδεισο συμβαίνουν αυτά.
Το σωστό: 1,5 τρισ. δραχμές τον χρόνο!

► **Ακούστηκε:** Ο παπός των παλιοημερολογιτών.
Το λάθος: Τρία πουλάκια κάθονταν...
Το σωστό: Παλιοημερολογιτών.

► **Ακούστηκε:** Εδώσε και πήρε το ευχέλαιο αυτές τις μέρες.
Το λάθος: Ναι, στην Κορώνη βρέχει λάδι και στην Καλαμάτα σύκα...
Το σωστό: Οι ευχές, το ευχολόγιο ήθελε να πει, ποιος ξέρει...

► **Ακούστηκε:** Η ορθοπεδική σήμερα κάνει θαύματα...
Το λάθος: Γι' αυτό και συ την τσάκισες τη γλώσσα!
Το σωστό: Η ορθοπεδική...

► **Ακούστηκε:** Ηρθαμε δεύτεροι μεταξύ των πρώτων...
Το λάθος: Καλά, εσένα σε χρειάζεται η στατιστική επιστήμη.
Το σωστό: Δεύτεροι και τα υπόλοιπα εκ του περισσοῦ.

ΤΑ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑΡΙΑ

► **Ακούστηκε:** Η πλειοψηφία των αντικειμένων...
Το σωστό: Η πλειονότητα...
Το λάθος: Η κατάσταση προχωρά με χωρίς περιορισμούς...
Το σωστό: Χωρίς, σκέτο...
Το σχόλιο: Αυτό μάλιστα, είναι λεκτικό κάτορθωμα!

► **Ακούστηκε:** Εμείς θέλουμε να σας καθησιγάσουμε...
Το σχόλιο: Ποιος είπε ότι δεν υπάρχουν σήμερα γλωσσοπλάστες;
Το σωστό: Καθησυχάσουμε...
Το λάθος: Ο αποπεμπόμενος πρώην υπουργός...
Το σωστό: Ο αποπεμφθείς...
Το σχόλιο: Χμ, μια αποπομπή σου χρειάζεται...
Το σωστό: Πέντε διεκδικούν την κατασκευή του προαστικού...
Το σχόλιο: Αμάν πια, ας το μάθουν επιτέλους...
Το σωστό: Προαστιακός...

0. Προϋποθέσεις των διορθωτικών οδηγιών

1. Ποικιλία X και Y
2. Οι διορθωτικές οδηγίες δημιουργούν συνείδηση των X και Y μέσω της X/Y, με σκοπό την αντικατάσταση του X από το Y
3. Η ποικιλότητα θεωρείται “μη φυσιολογική” (αντίθετα με την άποψη των κοινωνιογλωσσολόγων); Θεωρείται επίσης «μεταβατική»: υφίσταται στο ενδιάμεσο στάδιο ανάμεσα σε δύο αλληλοαποκλειόμενα στάδια (X ή Y, αλλά όχι και τα δύο)

0. Επιτρεπτικές οδηγίες

Επιτρεπτική οδηγία [permissive] είναι μια κατευθυντική λεκτική πράξη με φορά [direction of fit] από τη μεταγλώσσα στη γλώσσα με την ακόλουθη μορφή:

Επιτρέπεται να λέμε/γράφουμε X ή/και Y [normative], υπό τη συνθήκη C [conditional], διότι Z [explicative]

αγαπά και *αγαπάει*, κυρίως στην ποιητική γλώσσα. Επίσης στον πεζό λόγο, κυρίως χάριν ευφωνίας [...]

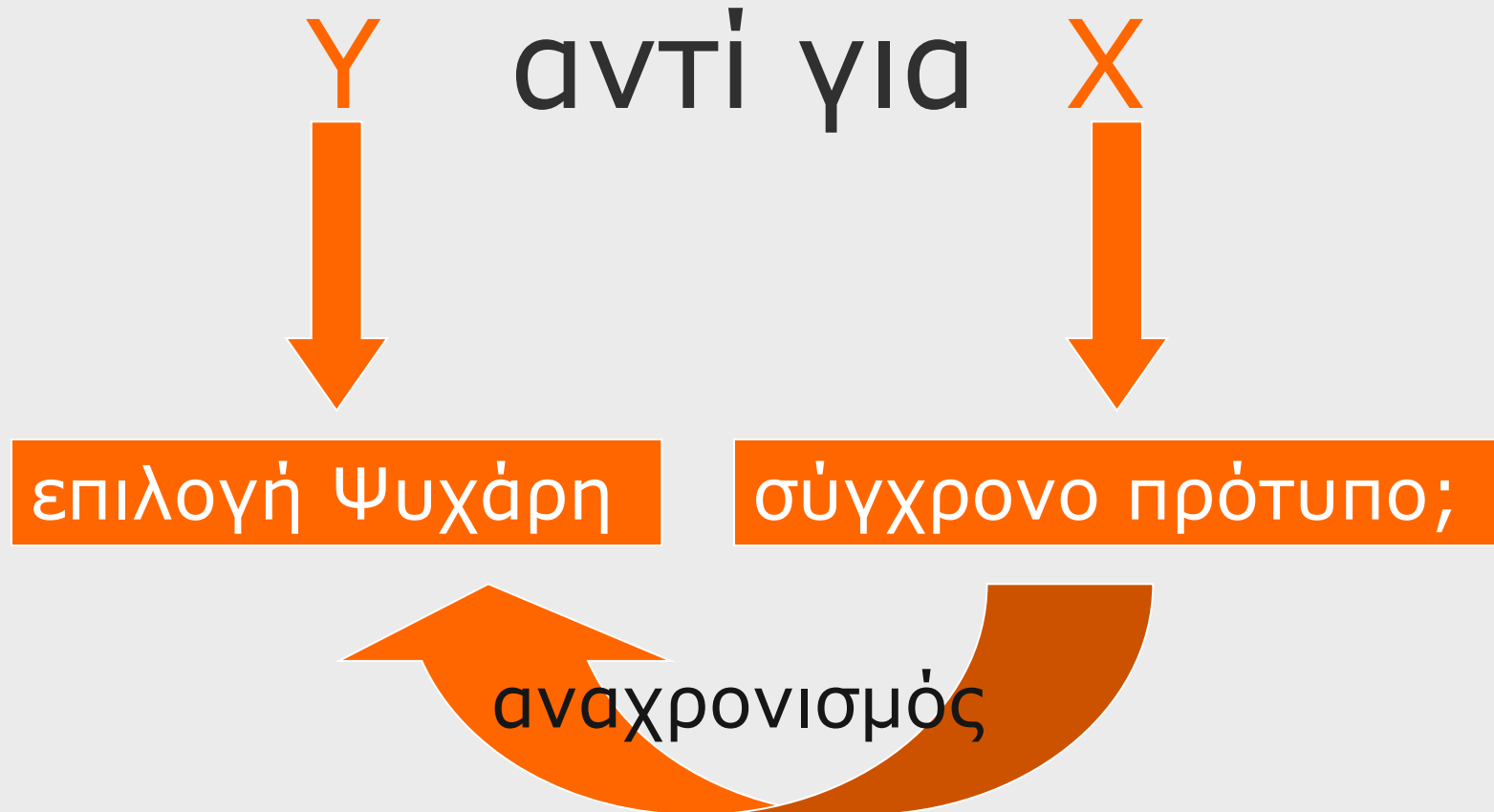
παρακεί (and παρέκει, πάρα κει), (α)πάνω (επάνω), μέσα (μες), (ε)μπρός (μπροστά), αντίκρυ and αντικρύ, απέναντι (and αγνάντια), ακόμη (ακόμα), (ε)ψες, (ε)ξώρας, έξαφνα (άξαφνα, ξαφνικά), (ε)πίστομα, μόνο and μονάχα (μοναχά), καθαυτό (καθαυτού)

(Τριανταφυλλίδης κ.ά., *Νεοελληνική Γραμματική (της Δημοτικής)*, 1941)

0. Προϋποθέσεις των επιτρεπτικών

1. Ποικιλία X και Y
2. Οι επιτρεπτικές οδηγίες δημιουργούν συνείδηση των X και Y μέσω της X/Y, πιθανόν με σκοπό τη διαφοροποίηση των X και Y· η λειτουργία τους είναι νομιμοποιητική
3. Η ποικιλότητα θεωρείται “φυσιολογική” (όπως στην κοινωνιογλωσσολογία); είναι «μόνιμη» (μάλλον παρά «μεταβατική»)· η χρήση των X ή Y είναι εγκλειστική (μάλλον παρά αποκλειστική)

1. Τα πρότυπα του Ψυχάρη: Αναχρονιστική κριτική;

B. G. Mandilaras, *Studies in the Greek Language*, Αθήνα, 1972, σσ. 99 κ.ε.

1. Τα πρότυπα του Ψυχάρη (φωνολογία)

- » β και φ αντί για ευ και αυ: ξεφέβγει, βασίλεβε, αβγή, πρωτέβουσα, Εβρώπη, εβγένεια, θησαβρούς, -έβω αντί για -εύω κλπ.
- » δεν επιτρέπει το συνδυασμό δύο άηχων τριβόμενων ή κλειστών· οι συνδυασμοί αυτό τρέπονται σε τριβόμενο + κλειστό: λεφτεριά, σκύφτοντας, έφτυμη, καφκηθή, πραχτικό
- » τριβόμενα τρέπονται σε κλειστά μετά από [s]: σκολή, σκετίστηκε, απασκολημένο, σκέδιο, αίστημα, -στηκα αντί για -σθηκα
- » «πριν από τριβόμενα, δεν ταιριάζουν τα ν [, μ, and γ]»: συβιβασμός, συβουλή, συχωρώ, τη [την], τω [των], δε [δεν], α [αν], πρι [πριν]

1. Τα πρότυπα του Ψυχάρη (φωνολογία)

- » $\lambda \rightarrow \rho / ___ \varphi$: αδερφός
- » $\tau \rightarrow \theta / ___ \rho$: ανατροφή
- » $\gamma \rightarrow \emptyset / ___ \mu$: πράμα
- » $\gamma \rightarrow \emptyset / \Phi ___ \Phi$: λέω, πάω
- » αφομοίωση σε α-: άξαφνα, αλαφρός, αλάκερος, αρμηνέβω, σταναχώρια, απάνω, απάγγελμα, αξάδερφος
- » $\iota \rightarrow \varepsilon / ___ \rho$: πλερώσαμε, σιδερόδρομο, τριγερνούμε, κλερονομήσει, κεριακή, σερτάρι, κερά, περεχυμένος (αλλά: ζωηρός)
- » $u \rightarrow ou$: κρουσταλένια, ξουράφι
- » $\omega \rightarrow ou$: ζουμί, ζουγράφισε
- » κρατάει το ω στα συγκριτικά: λιγώτερο

1. Τα πρότυπα του Ψυχάρη (φωνολογία / μορφολογία)

- » παραλείπει τα **αρχικά άτονα ε και ι**: *φημερίδα, πομονή, ποφέρνεται*· επίσης στην αύξηση ρημάτων
- » προσθέτει **-ε** σε: *τόνε, ένανε, κείνουνε, εκείνηνε, τω ματιώνε, τω σπαθιώνε*· επίσης στο γ' πρ. πληθυντικού: *σταθήκανε, βουρκώνανε, ζήσουνε, μοιάζουνε*
- » στην ονοματική κλίση, κρατά στην **ίδια θέση τον τόνο [στηλοειδή] και τον χαρακτήρα της κατάληξης**: *θάλασσα - θάλασσας* (αντί για *θαλάσσης*)
- » κλίνει την **αρχαϊκή τρίτη κλίση κατά την πρώτη**: *η θέση - της θέσης, ποίηση - ποίησης, λέξη - λέξης, σημείωση - σημείωσης, κλπ.*· *πληθυντικός: επανάληψες, φράσες, λέξεις*

1. Τα πρότυπα του Ψυχάρη (μορφολογία)

- » ονόματα αρσενικά/θηκικά που λήγουν σε **σύμφωνα** κλίνονται επίσης κατά την πρώτη κλίση: ο φύλακας [αντί για φύλαξ] - του φύλακα, η ελπίδα - της ελπίδας, η αθρωπότητα - της αθρωπότητας, ο ενεστώτας - του ενεστώτα, κλπ. (αλλά επίσης: ο Παρθενός - του Παρθενό, κατά τα: γέρος, παθός, μαθός)
- » ο ίδρος, ο έρος, ο προεστός
- » το φωνήεντο – του φωνήεντου
- » ο γείτονας – οι γειτόνοι, ο άρχοντας – τους αρχόντους
- » ο γίγαντας – τους γιγάντους

1. Τα πρότυπα του Ψυχάρη (μορφολογία)

- » **δεύτερη κλίση**: πλάτανος - πλατάνου - πλατάνοι - πλατάνους - πλατάνωνε, *διαλόγοι, καταλόγοι, κατοίκοι, υπαλλήλοι*
- » *το δράμα - του δραμάτου, το γράμμα - του γραμμάτου*
- » *το λάθος - τα λάθια, το φως - τα φώσια*
- » Αρχικό **ο-** (αντί ω-), ακόμα και σε παρελθ. χρόνους
- » όλα τα συνηρημένα σύμφωνα με τα σε **-άω**: *προσπαθά, πολεμά*
- » *είμαι, είμουνε, είσουνε, είτανε*
- » διατηρεί το **-η** της υποτακτικής (με υπογεγρ.)
- » **διαλεκτικοί τύποι**: *να διω, να διης*

1. Τα πρότυπα του Ψυχάρη (δάνεια και νεολογισμοί)

- » **δάνεια**: σοκάκι, γιουρούσι, μαχαλάς, παράς, κοτζάμ, χαμπάρι, μπεκιάρης, μαραφέτι, τερτίπια, χαβάς, μπουνταλάς, ντουλάπι, μπόσικος, ρουμάνια (< τουρκ.), μπιλλέτο, αντρέσσα, λαβαμπό, στατουέττα (< γαλλ.), βεγγέρα, βίζιτα, ρομάντζα, φίνο, φίρμα, μοτίβο, πορσελάνη, τσικολάτα, μπάντα (< ιταλ.) κλπ.
- » **νεολογισμοί**: απανωσιά, χωριολαλιά, ντοπολαλιά, αμπορεσιά, ομορφιάδα, συγύρια, ιδιοστιγμίες, καρδιολόγησε, σπλαχιτά, αλαμπουρνεζιά κλπ.
- » αντίθετα με ό,τι πιστεύεται, δεχόταν αρκετά **εσωτερικά δάνεια**

1. Τα πρότυπα του Ψυχάρη (ιατρική ορολογία)

- » «Οι άλλοι μας ήχοι μορφωνόντανε ως τώρα είτε με σφάληγμα –σωστότερα μ' ένα πρωτοστούμπωμα [...]– είτε με πέρασμα, δηλαδή με μόρφωση στενάδας στο γλωσσόσπιτο κάπου [...] ενώ οι προηγούμενοι γίνονται μ' ένα κίνημα και σώνει, αυτός θέλει το λιγώτερο δύο κινήματα. Λ.χ. ο ήχος Τ θα βγει μ' ένα χτύπημα της γλώσσας στο γλωσσόσπιτο, άμα δηλαδή έκοψε τον αέρα κι έπειτα του έδωσε δρόμο» (*Μεγάλη Ρωμαίικη Επιστημονική Γραμματική, 1929-1937*, όπως παρατίθεται στο Γ. Μπαμπινιώτης, *Συνοπτική ιστορία της ελληνικής γλώσσας, 2000*⁴)
- » *Αλεξάνδρα Παπαμόσκου, Ο ανθρώπινος μηχανισμός* (1906): *γαστρικό ζουμί* (αντί για υγρό), *ραχόσκοινο* (αντί για σπονδυλική στήλη), *αιμόσταμνα* (αντί για αιμοφόρα αγγεία), *ποντικιένιες κλωστές* (αντί για μυϊκές ίνες)

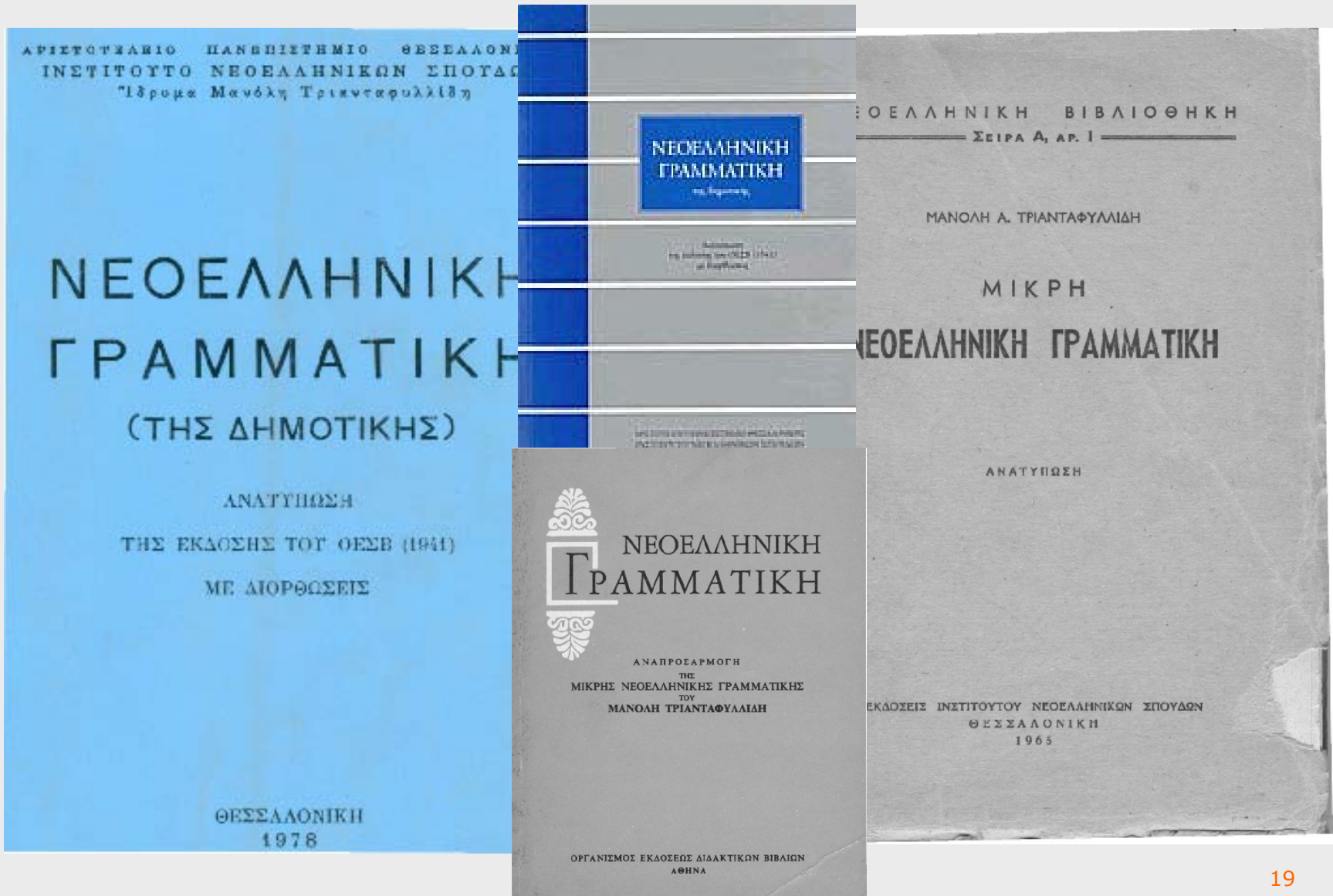
1. Το λογοτεχνικό ύφος του Ψυχάρη

Ἄνέβαινε ὁ Γιαννίρης πρὸς τὸ βουνὸ κι ὄλη του ἡ καρδιά πετιοῦνταν πρὸς τὸ κορφοβούνι. Τὸ βῆμα του γοργὸ γοργό· ἡ ψυχὴ του φτερουγιασμένη. Μὲ τί λόγια νὰ τῆς τὸ πῆ πῶς δὲ φάνηκε, πῶς δὲ θὰ φανῆ ποτές ἀγάπη καμιά σὰν τῆ δική του; Νὰ πῆσῃ μπροστά της γονατιστὰ καὶ μιλιὰ τὸ στόμα του νὰ μὴ βγάλῃ; Νὰ τὴν προσκυνήσῃ ὅπως τὴν προσκύνασαν καὶ τὰ δέντρα στὸ διάβα της καὶ τῶ δεντρῶνε τὰ φύλλα; Νὰ τῆ χαιρετήσῃ ὅπως τῆ χαιρέτασαν ἡ θάλασσα κι ὁ οὐρανός; Ἄναγάλλιαζαν ὁ οὐρανὸς ἀντάμα κ' ἡ θάλασσα κ' ἡ γῆς ποῦ ἔρχουνταν ἡ κόρη ἡ πανόμορφη, σὰν τὴν καλαμιὰ λυγερή, μὲ τὰ ψηλὸ της τάναστημα τὸ βεργάλιγνο· παρηγοριοῦνταν ἡ θάλασσα κι ὁ οὐρανὸς κ' ἡ γῆς μαζί τους παρηγοριοῦνταν ποῦ ἔρχουνταν ἡ ἀγάπη νὰ τοὺς καλημερίσῃ. Χαίρουνταν ἡ ρεματιὰ καὶ χαίρουνταν τὸ γιαλὸ. Τραγουῦσαν οἱ ραχοῦλες καὶ τὰ κύματα στὴν ἀκρογιαλιά· τραγουῦσαν τοῦ Γιαννίρη ἡ ζωὴ. Οἱ πορτοκαλιές κ' οἱ μερταίνες κ' οἱ δεντρολιθάνοι μυροβόλασαν πέρα γιὰ πέρα. Ἀγάπη λαχταροῦσαν, ἀγάπη διφοῦσαν οἱ κάμποι καὶ τὰ βουνά. Ἀγάπη λαχταροῦσε καὶ διφοῦσε ἡ ἀθροπότητα ὄλη. Ὡς κ' ἓνα τσοπανόπουλο σὲ μιὰν κορφοῦλα ἔλεγε καὶ κείνο τὸν ἴθοιο καὶ τὸ βάσανό του·

Δὲν εἶν' καράβια στὸ γιαλὸ, δὲν εἶν' παννιὰ ἀπλωμένα;

Δὲν εἶν' καμιά στὸ πέλαο νὰ μ' ἀγαπάτῃ καὶ μένα;

2. Η ΝΕ Γραμματική (της Δημοτικής) (1941)

2. Τα πρότυπα του Τριανταφυλλίδη: αναχρονιστική κριτική

- » δεν αναφέρει τα επίθετα σε *-ής/-ές* (επιμελής)
- » «εξομαλίζει» την κλίση των επιθέτων σε *-ύς/-ιά (-εία)/-ύ* (του *βαθιού*, οι *βαθιοί*, η *βαθιά* (βαθείες δομές, τραχιοί τοίχοι)
- » δεν αναφέρει τις μετοχές σε *-ων/-ουσα/-ον* (ο προκύπτων *τόκος*, οι *τρέχουσες εξελίξεις*)
- » καταγράφει δημοτικιστικούς τύπους ονομάτων που δεν επιβίωσαν, π.χ. *οι εγκύκλιες*
- » δεν αναφέρει ή διορθώνει πολλούς λόγιους τύπους των ρημάτων, όπως *εξήχθησαν*, *παρήχθησαν*, *επενέβη* (επενέβηκε), *ελέχθη* (λέχθηκε), *κατέστη*. Αντί για τους προτεινόμενους τύπους σε *-ούμουν*, *-ούσουν* κ.λπ. φαίνεται να έχουν επικρατήσει πια οι λόγιοι σχηματισμοί (*εστερείτο*, *εστερούντο*). Η λόγια κλίση των ρ. σε *-ώμαι* (*διερωτώμαι*, *διερωτάτο*, *διερωτώντο*) φαίνεται πια υποχρεωτική. Τα σύνθετα με *τίθεμαι* και *ίσταμαι* ακολουθούν συχνά τη λόγια κλίση (π.χ. *συνετέθη*).
- » Προτείνει σημαντικές ρυθμίσεις (λ.χ. στον τονισμό) που δεν θεσμοθετήθηκαν και δευτερεύουσες ρυθμίσεις που δεν επικράτησαν, π.χ. *εγκυκλοπαιδεία*, *ατμοσφαίρα*, *στρίγλα*.

2. ΝΕ Γραμματική (της Δημοτικής): Πρακτικά 17/12/1938

Τα παραδείγματα αναγράφονται εδώ με σε πίνακα, όπου φανερώνεται και η γνώμη των μελών σχετικά με αυτά.

λογίοι σχηματισμοί	επιδοκιμαζούν οι	δημοτικοί σχηματισμοί	επιδοκιμαζούν οι
οι ταμιαί τους ταμίες	-	οι ταμίες τους ταμίες	Φα Τζ Τρ Στ Λα
οι αγοραστές τους αγοραστές	Φα Τζ	οι αγοραστές τους αγοραστές	Φα - Τρ Στ Λα
γραμματεὺς γραμματέως	Φαβ	γραμματέας του γραμματέα	Τζ Τρ Στ Λα
επιστήμων επιστημονος	Φαβ. επιφύλασσεται	επιστήμονας του επιστημονα	Τζ Τρ Στ Λα
κωδικῶν κωδικός	...	κωδικῶνας του κωδικα	Τζ ... Τρ Στ Λα
πρεσβυς πρεσβεως	Φαβ	πρεσβυς (η) πρεσβυ (η)	Τζ Τρ Στ Λα
δυναμεις δυναμειως	Φαβ Τζ Φαβ Τζ	δυναμη δυναμης	- Τρ Στ Λα - Τρ Στ Λα
γλωττις γλωττιδος	Φαβ επιφύλασσεται Φαβ επιφύλασσεται	γλωττιδα γλωττιδας	Τζ Τρ Στ Λα Τζ Τρ Στ Λα
κυραμεις κυραμειδος	Φαβ επιφύλασσεται Φαβ επιφύλασσεται	κυραμιδα κυραμιδας	Τζ Τρ Στ Λα Τζ Τρ Στ Λα
κοινοτης κοινοτητος	Φαβ Τζ Φαβ Τζ	κοινοτητα κοινοτητας	- Τρ Στ Λα - Τρ Στ Λα
των φιλοδοξων & τ φιλοδοξων	Φαβ Τζ	των φιλοδοξων	Τρ Στ Λα
των νοστιμωτερων ...		των νοστιμωτερων	Τρ Στ Λα
του κολλου	Φαβ Τζ	του κολυ	Φα Τρ Στ Λα
η ειλικρινης κτλ. το ειλικρινες κτλ.	Φαβ Τζ	Ο Τρ νομιζει πως πρεπει καπου να μνημονευτουν. Ο προτιμουν ν'αποκλειστουν	Οι κ.κ. Στ Λα

2. Διαφοροποίηση στη ΝΕ Γραμματική (της Δημοτικής)

- » Είδη και επίπεδα λόγου (registers) - λόγια ή λαϊκή καταγωγή: 408
- » Διπλοτυπίες και πολυτυπίες: 278
- » Πρότυπα και καθιέρωση («κοινή», «σημερινή», «συγχρονισμένη» ή «νέα» γλώσσα, γλωσσικά πρότυπα, βαθμός καθιέρωσής τους): 112
- » Ως προς την καταγωγή – Ξενικά: 151
- » Γεωγραφική (ή διαλεκτική) διαφοροποίηση: 48
- » Χαρακτηρισμοί συχνότητας («σπάνια», «σπανιότερα», «σπανιότατα», «συχνά», «κάποτε», «μερικά», «μερικές λέξεις», «μερικές φορές», "(...)" κλπ.): 217

2. Διαφοροποίηση στη ΝΕ Γραμματική (της Δημοτικής)

- » Διαφοροποιήσεις ως προς τη σημασία – ποικίλα εννοιολογικά: 240
- » Υφολογικού τύπου σχόλια: 97
- » Γλωσσικό αίσθημα – συνήθειες και προτιμήσεις συγγραφέων: 88
- » Αυστηρότητα (κυρίως: χαλαρότητα) στην εφαρμογή των κανόνων: 50
- » Επισημάνσεις λαθών ή καταχρήσεων και διορθωτικές οδηγίες ή παραινήσεις: 164
(+Πλήρης ορθογραφικός οδηγός)

Σύνολο: 1853

2. Γλωσσικές μεταβλητές στη ΝΕ Γραμματική (λεξιλόγιο/278)

λέμε συνήθως *αδιάβροχο, βασίλειο* [...], αλλά μπορεί να πούμε και *αδιάβροχο, βασίλειο* [...]. λέγεται ακόμη *ίσια ίσια* αλλά και *ίσα ίσα*, και πάντοτε *ίσια κι ίσια*. *ισιώνω* και *ισώνω*, *ισώνομαι*, *εξισώνω*, *ισοδύναμος* κτλ.· (α)γελάδα, (α)γκλίτσα [...]. *επάνω – απάνω – πάνω*. *ίχνος – αχνάρι*. *βόλος – σβόλος*, *τρίποδο – στρίποδο*, *φαντάζω – σφαντάζω*. *γρήγορα – γλήγορα*. *αστραποπελέκι – αστροπελέκι*, *διδάσκαλος – δάσκαλος*. *βρούτσα – βούρτσα*, *πρινάρι – πουρνάρι*. *κτυπώ – χτυπώ*. *εκκλησιά – εκκλησία*. *σκολειό – σχολείο*. τα διπλόμορφα *γέροντας – γέρος*, *δράκοντας – δράκος*. *-ειό* και *-είο*. *θωρώ – θωριά* [...] *θεωρώ – θεωρία* [...]. *Αμερικάνος* (ιδίως για τους Έλληνες της Αμερικής) και *Αμερικανός*. *άφραγος* (και *άφραχτος*), *αχόρταγος* (και *αχόρταστος*). *αμερικάνικος* και *αμερικανικός*, *βουλγάρικος* και *βουλγαρικός*. *αθηναίικος* και *αθηναϊκός*. *άεργος* (πλάι στο *άνεργος*). *στενόχωρος*, *σπανιότερα* και *στενάχωρος*. *μεσοδρομής – μισοδρομής*, *μεσοκαλόκαιρο – μισοκαλόκαιρο*.

2. Γλωσσικές μεταβλητές στη ΝΕ Γραμματική (φωνολογία/278)

φωνητικά διπλόμορφα – από αφαίρεση, λ.χ. *εξοδεύω* – *ξοδεύω*· φωνητικά διπλόμορφα – από αλλαγή, λ.χ. *εγγόνι* – *αγγόνι*· φωνητικά διπλόμορφα – από άλλα πάθη φωνηέντων, λ.χ. *ξυράφι* – *ξουράφι*· φωνητικά διπλόμορφα – από λόγιες λέξεις που καθιερώθηκαν πλάι στις αντίστοιχες λαϊκές, λ.χ. *κρύσταλλο* – *κρούσταλλο*· φωνητικά διπλόμορφα – άλλα παραδείγματα: *γκρεμνός* – *γκρεμός* [...]· φωνητικά διπλόμορφα – που γεννιούνται με ποιητικές λέξεις: *δεντρί* (*δέντρο*) [...]· *(α)γγίζω*, *ξαναγγίζω* αλλά *προσ-εγγίζω*· φωνητικά διπλόμορφα – ρήματα με διπλό ενεστώτα, καθώς *σπω* – *σπάνω*· *Κλυταιμνήστρα* αλλά και *Κλυταιμήστρα*· *Γιάννης*, *Γιαννιός*, *Γιάννος*· το *μια* λέγεται κάποτε και *μία*· *αραπίνα* και *αράπισσα*· *γάιδαρος* – *γαϊδούρι*· ο *πλάτανος* και το *πλατάνι*· ο *αρραβώνας* και σπανιότερα η *αρραβώνα*· *πλευρό* – *πλευρά* όρ. γεωμετρ.·

2. Γλωσσικές μεταβλητές στη ΝΕ Γραμματική (μορφολογία/278)

(ε)ξομολογώ· (ε)ξοφλώ· παραήπια, κουτσοήπιαμε, δεν το παραήθελε (αλλά και συναιρεμένα: παράπιας, παράφιαγε, παράθελε)· έχω, είμαι (δεύτεροι τύποι)· οι διάφοροι τριτοπρόσωποι ρηματικοί τύποι σε -ν συνηθίζονται και με ένα πρόσθετο ε στο τέλος, ιδίως στη λογοτεχνία: δένουν – δένουνε [...]. (έ)δεναν – (ε)δένανε, (έ)δεσαν – (ε)δέσανε· στον παθητικό παρατατικό συνηθίζονται ακόμη: α) για το α' και β' πληθ. πρόσωπο, εκτός από τους κανονικούς τύπους σε -μαστε, -σαστε και οι τύποι σε -μασταν, -σασταν [...] β) για τα τρία ενικά πρόσωπα, ιδίως στο διάλογο και στην ποιητική γλώσσα, οι τύποι σε -όμουνα, -όσουνα και σε -ουμουν, -ουσουν, -ονταν ή -ούνταν· χάνουν συχνά την αύξηση στην ομιλία όταν προηγείται μόριο σε φωνήεν: θα (ε)στεκόμαστε, θα (ε)καθόμαστε· δένομε, δένουμε [οριστ.] δένωμε, δένουμε / δέσωμε, δέσουμε [υποτ.]· κρύβομε, -ουμε [οριστ.] κρύβωμε, -ουμε / κρύψωμε, -ουμε [υποτ.]· πλέκομε, -ουμε [οριστ.] πλέκωμε, -ουμε / πλέξωμε, -ουμε [υποτ.]· δροσίζομε, -ουμε [οριστ.] δροσίζωμε, -ουμε / δροσίσωμε, -ουμε [υποτ.]·

2. Γλωσσικές μεταβλητές στη ΝΕ Γραμματική (μορφολογία/278)

διπλοί τύποι.– Πλάι στους τύπους *δένομε* της οριστικής, *δένωμε*, *δέσωμε* της υποταχτικής, λέγονται οι τύποι *δένουμε*, *δέσουμε*· το β' ενικό πρόσωπο της προσταχτικής του αορίστου χάνει συχνά το τελικό του ε στη συμφορα [...]: *φέρ' το* [...]· στην προσταχτική *δώσε* χάνεται το ε και πριν απ' όλες τις αδύνατες προσωπικές αντωνυμίες: *δώσ' μου* [...]· ο χαρακτήρας ξ, ψ τρέπεται συχνά σε χ, φ στο β' πληθ. πρόσωπο της προσταχτικής του αορίστου: *ρίξτε* και *ρίχτε*, *αλείψτε* και *αλείψτε*· σχηματίζουν το β' πρόσωπο της ενεστωτικής προσταχτικής σε -α, -ατε, διατηρώντας κάποτε και τους ομαλούς τύπους, τα ρήματα *στέκομαι*, *στέκω*: *στέκα* – *στεκάτε* (αλλά συχνότεροι είναι οι αοριστικοί τύπου *στάσου* – *σταθήτε*)· *τρέχω*: *τρέχα* – *τρεχάτε*· *φεύγω*: *φεύγα* – *φευγάτε*· σχηματίζουν το β' εν. πρόσωπο της αοριστικής προσταχτικής σε -α (κάποτε και το β' πληθυντικό σε -άτε) τα ρήματα *ανεβαίνω*: *ανέβα* (*ανεβήτε*)· *κατεβαίνω*: *κατέβα* (*κατεβήτε*)· *έρχομαι*: *έλα*, *ελάτε*· σχηματίζουν το β' πρόσωπο της αοριστικής προσταχτικής σε -ές τα ρήματα: *βλέπω*: *δες* (αλλά και *για ιδέ*), *λέ(γ)ω*: *πες*, *βρίσκω*: *βρες*, *πίνω*: *πιες* (και *πιε*).

2. Γλωσσικές μεταβλητές στη ΝΕ Γραμματική (μορφολογία/278)

Το β' πληθυντικό πρόσωπο είναι: *δήτε* (και *δέστε*), *πήτε* (και *πέστε*), *βρήτε*, *πιήτε* (και *πιέ(σ)τε*)· το *μπαίνω* και το *βγαίνω* σχηματίζουν το β' εν. πρ. αορ. σε *-α* και σπανιότερα σε *-ές*: *έβγα* (και *βγες*) – *βγήτε*, *έμπα* (και *μπες*) – *μπήτε*· το *αφήνω* έχει στη γλώσσα του σπιτιού για προσταχτική αορίστου και τους συγκομμένους τύπους: *άσε*, *άσ'* (λ.χ. *άσ' το*) – *άστε*· το ρήμα *τελειώνω*, καθώς και το *στεριώνω* – *στερεώνω* με το σύμπλεγμα *εω*, έχουν και τους δύο τύπους: *τέλειωσα* και *τελείωσα*, *στέριωσα* και *στερέωσα*· διαφέρει ο τονισμός ανάμεσα στ' απλά και στα σύνθετα, σε ρήματα καθώς *έδιωξα* – *καταδίωξα*, *επιδίωξα*· *ζήμιωσα* – *αποζημίωσα*· του *σηκώνομαι* ο παθητικός αόριστος έχει β' εν. πρόσωπο *σηκώσου* και συχνότερα *σήκω*· [*αγαπά*] και *αγαπάει* (-η)· [*αγαπούμε*] και *αγαπάμε*· [*αγαπούν*] και *αγαπάν*· [*αγαπούσα*] και *αγάπαγα*, *αγάπα(γ)ες*, *αγάπα(γ)ε* κτλ.· [*αγαπιέμαι*] και *αγαπιούμαι*· [*αγαπιόνταν*] και *αγαπιούνταν*· [*θυμούμαι*] και *θυμάμαι*· [*θυμόνταν*] και *θυμούνταν*·

2. Γλωσσικές μεταβλητές στη ΝΕ Γραμματική (μορφολογία/278)

πολλά ρήματα της δεύτερης συζυγίας κλίνονται στην ενεργητική φωνή και κατά την πρώτη τάξη και κατά τη δεύτερη: *μιλείς* και *μιλάς* [...]· *κουνάς* (ή *κουνείς*), *ξεκινάς*, *ξανακινάς* αλλά *κινείς* (βάζεις σε κίνηση)· *μιλάς* ή *μιλείς* αλλά *συνομιλείς* [...]· συναιρεμένα ρήματα, διατηρούν όμως κάποτε πλάι [στους συναιρεμένους τύπους] και τους ασυναίρετους· *ακούν(ε)*· *καί(γ)ε*· *λέ(γ)ω* [...] *λέ(γε)τε*· *τρώ(γ)ω* [...] *τρώ(γ)ει* [...] *τρώνε* (σπάν. *τρώγουν*) [...] *τρώ(γ)ε*· *φυλά(γ)ω* [...] *φυλάν(ε)* (και *φυλάγουν*)· *θα φά(γ)η* [...] *θα φάνε* (σπάν. *θα φάγουν*) [...] *φά(γ)ε* [...] *φά(γ)ει*· *θέλεις* και *θες* [...] *θέλουμε* και *θέμε*, *θέλετε* και *θέτε*, *θέλουν* και *θένε*· *αρέσω*, παρατ. *άρεσα* και *άρεζα*· ξενικά ρήματα σε *-άρω*, *-ίρω*, που έχουν αόριστο σε *-άρισα* ή *-άρα*, *-ίρισα* ή *-ίρα*, και τότε συνήθως παρατατικό σε *-αρίζα*, *-ίριζα* και προσταχτική σε *-αρίζε*, *-ίριζε* [π.χ. *μαϊνάρω*]· διπλοσχημάτιστα ρήματα [ρήματα με διπλό (κάποτε και τριπλό) ενεστώτα, λ.χ.] *σπάζω* – *σπάζε* – *σπάζοντας* – (παρατ.) *έσπαζα* αλλά και *σπάνω* – *σπάνε* – *σπάνοντας* – *έσπανα* και *σπω* – *σπώντας* – *σπούσα*· παράλληλα ρήματα [π.χ. *ανακατεύω* και *ανακατώνω*].

2. Γλωσσικές μεταβλητές στη ΝΕ Γραμματική (μορφολογία/278)

διπλοί αόριστοι.– Σε μερικά ρήματα συμβαίνει ν' αντιστοιχούν στον ίδιο ενεστῶτα δύο αόριστοι, σιγματικοί, που σχηματίζονται και σε *-σα* και σε *-ξα*: *αγγίζω – άγγισα* και *άγγιξα* [...]. ρήματα που σχηματίζουν διπλό αόριστο είναι πολλά, όταν ιδίως λογαριαστούν τύποι λιγότερο κοινοί ή ιδιωματικοί. Στα παρακάτω παραδείγματα αναγράφονται μόνο οι κοινοί τύποι, ενώ η λογοτεχνία μεταχειρίζεται κάποτε και τους λιγότερο συχνούς: *δίστασα* [και *δίσταξα*], *ζήτησα* [και *ζήτηξα*] [...]. *βάσταξα* (*βάστηξα*)· μερικά από τα ρήματα που σχηματίζουν τον αόριστο σε *-ξα* τον σχηματίζουν σε *-σα* όταν είναι σύνθετα: *άγγιξα* (και *άγγισα*) αλλά *προσέγγισα* [...]. το *μαζεύω* έχει αόριστο *μάζεψα* και (σπάν.) *έμασα*. Ο αόριστος του *καθίζω* είναι *κάθισα*, προσταχτ. *κάθισε*, λέγεται όμως στη γλώσσα του σπιτιού και *έκατσα – κάτσε*· το αοριστικό θέμα έχει συνήθως για κάθε ρήμα τύπο πάγιο με λίγες σχετικά εξαιρέσεις, ενώ το ενεστωτικό θέμα παρουσιάζει μεγάλη ποικιλία. [...] Και την ποικιλία του ενεστωτικού θέματος την προκάλεσε το αοριστικό [...]

2. Γλωσσικές μεταβλητές στη ΝΕ Γραμματική (μορφολογία/278)

Το αοριστικό θέμα εξακολουθεί και σήμερα να επιδρά στο ενεστωτικό· γι' αυτό ο ενεστώτας των λόγιων ρημάτων μετασχηματίζεται συχνά σύμφωνα με τον τύπο που αποζητεί ο αοριστικός τους τύπος. Λ.χ. κατά το *έδειξα* – *δείχνω* λέγεται και *(ε)κήρυξα* – *κηρύχνω* (αντί *κηρύσσω*)· το *κάνω* έχει διπλό αόριστο, *έκαμα* και *έκανα*· ο αόριστος *έκανα* είναι στην κοινή πιο συχνός από τον *έκαμα*, είναι όμως προτιμότερος ο τύπος με το *μ*, επειδή έτσι ξεχωρίζομε με το διαφορετικό θέμα το εξακολουθητικό από το συνοπτικό· σπανιότερα, ιδίως στη λογοτεχνία, έχουν τους σχηματισμούς σε *-κα* και τα ρήματα *δίνω*, *αφήνω*: *έδωσα* και *έδωκα*, *άφησα* και *αφήκα* (*άφηκα*). Οι τύποι αυτοί με *κ* λέγονται σπανιότερα και στον μέλλοντα και στην υποταχτική του αορίστου: *θα δώκω*, *να τ' αφήκης*· (*ξε*)*μακραίνω* – (*ξε*)*μάκρυνα*· *τρατέρνω* – *τρατάρισα* (και *τράταρα*)· στην υποταχτική και στο απαρέμφατο, όταν η προηγούμενη λέξη τελειώνει σε φωνήεν, λέγονται και οι τύποι με το αρχικό (*ι*) του *είδα*, *είπα*: *θα ιδώ*, *να ιδούμε*, *θα ειπήτε*, *έχω ιδεί*·

2. Γλωσσικές μεταβλητές στη ΝΕ Γραμματική (μορφολογία/278)

μερικοί άσιγμοι αόριστοι τονίζονται στην υποταχτική του αορίστου και στη λήγουσα: *ν' ανέβω – ν' ανεβώ [...]*· *(ι)δω, (ει)πω*· διπλοσχημάτιστα (*ανθίζω και ανθώ*) [...]*· σφάλισα και σφάλισα*· τα λόγια *σαφηνίζω, αποσαφηνίζω, διασαφηνίζω*, έχουν και τους τύπους *αποσαφώ – αποσάφησα (αποσάφηση), διασαφώ – διασάφησα (διασάφηση)*· *(ε)παινεμένος· βούλομαι (βουλιέμαι)*· να *(ι)δη· γράφτηκα* αλλά κάποτε και *γράφηκα* σε μερικά σύνθετα (*προγράφηκα, διαγράφηκα*)· *βράχηκα*, αλλά και *καταβρέχτηκα*· *στράφηκα (στραμμένος, καταστραμμένος* κτλ. αλλά και *καταστρεμμένος, διαστρεμμένος)*· υπάρχουν μερικά ρήματα που σχηματίζουν δύο παθητικούς αορίστους: *ξύθηκα – ξύστηκα [...]*· κάποτε η παθητική μετοχή αναπληρώνεται από τη μετοχή παράλληλου ρήματος· έτσι λέγεται: *αρχίζω – αρχισμένος και συνήθως (αρχινώ) αρχινισμένος ή αρχινημένος*· μερικά ρήματα έχουν διπλό τύπο για την παθητική τους μετοχή, αντίστοιχα συχνά με το διπλό παθητικό αόριστο που σχηματίζουν: *βουτη(γ)μένος [...]* *ξυ(σ)μένος [...]* *σφαλισμένος – σφαλιγμένος [...]* *στραμμένος – στρεμμένος*· ...

2. Διαφοροποίηση στη ΝΕ Γραμματική (της Δημοτικής)

2. Διαφοροποίηση στη ΝΕ Γραμματική (της Δημοτικής)

» Είδη και επίπεδα λόγου (registers) - λόγια ή λαϊκή καταγωγή:	408
» Διπλοτυπίες και πολυτυπίες:	278
» Πρότυπα και καθιέρωση «συγχρονισμένη» ή «ν	2. Διαφοροποίηση στη ΝΕ Γραμματική (της Δημοτικής)
» Ως προς την καταγωγή	» Διαφοροποιήσεις ως προς τη σημασία – ποικίλα εννοιολογικά: 240
» Γεωγραφική (ή διαλεκτ	» Υφολογικού τύπου σχόλια: 97
» Χαρακτηρισμοί συχνότι	» Γλωσσικό αίσθημα – συνήθειες και προτιμήσεις συγγραφέων: 88
» «σπανιότερα», «σπανιέ	» Αυστηρότητα (κυρίως: χαλαρότητα) στην εφαρμογή των κανόνων: 50
» «κάποτε», «μερικά», «	» Επισημάνσεις λαθών ή καταχρήσεων και διορθωτικές οδηγίες ή παραινέσεις: 164
» «φορές», "(...)" κλπ.):	(+Πλήρης ορθογραφικός οδηγός)

Σύνολο: 1853

2. Το ύφος και το ήθος του Τριανταφυλλίδη

ΨΥΧΑΡΗΣ*

Ἡ ἔποχή — Τὸ κίνημα — Οἱ νεοεῖς — Ἡ ἰδέα τῆς ἐπιτυχίας — Ἡ
περιφροσύνη καὶ εὐθρα — Ἀλλοθιότης — Ἡ ὀρυκτοῦ ἐπιτομή τοῦ δημοκρατι-
σμοῦ — Ἡ ἐπιτομή τοῦ ἑλληνικοῦ δημοκρατισμοῦ — Ἡθικὴ προσωπι-
κοσύνη — Ὁ Ψυχάρης καὶ ἡμεῖς.

Ἐνα ἄνθρωπος καὶ μιὰ ἐποχή. Ἐποχή καὶ τὸ γλωσσικὸ
πρόβλημα — τὸ πρῶτο καὶ μόνον καὶ εἶχε φαινόσθαι ὡς τότε
τὸ σημαντικώτερον ζήτημα καὶ εἶχε νὰ λύσῃ ὁ νέος ἑλ-
ληνισμὸς ἐν ἧμέτερά προκόβῃ στὸ δρόμῳ τῆς ζωῆς — ξε-
καθαρίζεται μέσα σὲ λίγες δεκαετίες, καὶ ἡ λύση του, ἀπὸ
νοσταλγίας καὶ ἀνύπαρξη λιγοστών ἀτόμων, μεσιτών σὲ κί-
νηση κοινωνικὴ ὅλο καὶ τελειότερη.

Στὴ σειρά ἐκείνων καὶ προεξέστησαν τὴν καθιερωσθε-
νῆς ἑλληνικῆς καὶ ἀληθινῆς ἑλληνικῆς γλώσσας δὲν εἶναι βέ-
βαια ὁ Ψυχάρης πρῶτος, καθὼς ἐν εἴτε καὶ τὴν τελευ-
ταίᾳ λέγει. Εἶναι ὅμως ἐκεῖνος καὶ φάνηκε στὴν ὥρα του,
ἐπὶ πλήρωμα τοῦ χρόνου, γιὰ νὰ μῖς πῇ ὅτι ἔπρεπε καὶ
νὰ ἐγκαινιάσῃ κοινωνικὴ ἔποχή.

Στὸ χρόνο καὶ ἔχομε τὴν ἐπιστημονικὴ ὁράση καὶ τὴ
γλωσσικὴ ἐπίδραση τοῦ Ψυχάρη, ἐνῶ στὴν ἄλλη Εὐρώπῃ
ἀρχίζουν καὶ μελετοῦν στοιχοστικώτερα καὶ καὶ μεθοδικά
τὴ νέα μας γλώσσα, στὴν Ἑλλάδα, κοινωνικὰ ἀνεξέλιχτη
ἀκύμῃ καὶ μὲ παιδεία πρωτόγονη, κυριαρχεῖ ὁ ἀρχαϊσμός,
θεμελιωμένος μὲ τὸ πλάτυ θνεῖμα τοῦ γυρισμοῦ, καὶ βασι-

* Ἀδελφὸς ἐπιφανέστερος στίε 2 Νοεμβρίου 1929 στὸ Πανεπιστή-
μιον τῆς Θεσσαλονίκης. Δημοσιεύθηκε μὲ τὸν τίτλον «Ὁ Ψυχάρης
καὶ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα» στὸν ἀριθμὸ τῆς «Ν. Γατίας» 6 (1929)
στ. 950-956, τὸν ἀφιερωμένο στὸν Ψυχάρη, καὶ κυκλοφόρησε καὶ
χωριστά. Προσιτάθηκαν ἐδῶ οἱ σημειώσεις.

2. Η γλωσσική πολιτική του Τριανταφυλλίδη περιλαμβάνει

1. την τυποποίηση γλώσσας κοινής στο πρότυπο της δημοτικής, αλλά και με στοιχεία της καθαρεύουσας·
2. την απο-ιδεολογικοποίηση του γλωσσικού αυτού προτύπου, ώστε χωρίς τριβές να επιταχύνεται η διάδοσή του·
3. τη διάδοση της κοινής γλώσσας στους κρατικούς θεσμούς και μέσω των κρατικών θεσμών, κυρίως της εκπαίδευσης·
4. την κρατικοποίηση της δημοτικής και του δημοτικισμού, βάσει τακτικού και μακροχρόνιου σχεδιασμού που να επιτρέπει την κατά στάδια υλοποίηση της γλωσσικής πολιτικής, αλλά και τη μονιμοποίηση των αποτελεσμάτων της.

2. Στόχος της γλωσσικής πολιτικής του Τριανταφυλλίδη

- » Επακόλουθο της γλωσσικής πολιτικής θα είναι η καθιέρωση γλώσσας «αυτόνομης» που να μπορεί να αναμετρηθεί με τα ιδιώματα και τις μειονοτικές γλώσσες στο «εσωτερικό» της και με τις ξένες γλώσσες στο «εξωτερικό».
- » Τα στάδια της γλωσσικής πολιτικής συμπίπτουν, για τον Τριανταφυλλίδη, με την *επέκταση των πεδίων χρήσης της δημοτικής «στην κοινωνική ζωή*. Δύο μέτωπα:
 - ▶ **εσωτερικό**: διάλεκτοι – μειονοτικές γλώσσες - δανεισμός
 - ▶ **εξωτερικό**: ξένες γλώσσες – ομογένεια

2. Εσωτερικό μέτωπο (διάλεκτοι και μειονοτικές γλώσσες)

«Με την επικράτηση της νέας κοινής, προφορικής και γραπτής, θα επαναληφτή το βαρυσήμαντο πολιτικοϊστορικό φαινόμενο που παρουσίασε ο ελληνισμός και στην αρχή της χριστιανικής χρονολογίας. Το *παραμέρισμα των ιδιωμάτων* θα συνεχιστή εντονώτερο ... Το παραμέρισμα των ιδιωμάτων είναι επακόλουθο των όρων της ζωής ενός έθνους με τα σημαντικά πλεονεχτήματα μιας κοινής γλώσσας. Μπορεί να το θεωρήσωμε και αναγκαίο κακό»
(*Ιστορική Εισαγωγή*, 1938, 165)

«Η γλωσσική αφομοίωση δεν μπορεί να γίνη παρά με τη ζωντανή γλώσσα, και η γλώσσα αυτή πρέπει να καθιερωθή στα σχολεία της Μακεδονίας, παντού όπου υπάρχουν ξενόφωνοι ...»
Η γλώσσα μας στα σχολεία της Μακεδονίας, 1916
(*Άπαντα Δ'*, 257)

2. Εξωτερικό μέτωπο (ξένες γλώσσες)

*Οι ξένες γλώσσες και η αγωγή, 1946
(Άπαντα Ζ', 407-560.)*

«Η πολυγλωσσία γεμίζει το μνημονικό με λέξεις
αντίς με γεγονότα και με ιδέες, ενώ αυτό είναι
ένα δοχείο που για κάθε άνθρωπο μπορεί να
δεχτή μονάχα ορισμένο περιεχόμενο με
περιορισμένη ποσότητα»

(Νίτσε, όπως παρατίθεται από τον Τριανταφυλλίδη, *Οι ξένες
γλώσσες*, 64-65)

«*Σε μία γλώσσα μεγαλώνει κανείς*»
(Friedrich Ludwig Jahn, όπως παρατίθεται από
τον Τριανταφυλλίδη, *ό.π.*, 99)

2. Εξωτερικό μέτωπο (ελληνομάθεια ομογενών)

«Είχα τονίσει άλλοτε πως και αν ακόμη εμείς οι Ελλαδικοί επιθυμούμε να επιμένωμε στην καθαρεύουσα, είναι απαραίτητη η δημοτική και η διδασκαλία της όσο αποβλέπομε σε γλωσσική αφομοίωση ξеноφώνων – και φυσικά και σε διατήρηση ομογλώσσων που κινδυνεύουν να χάσουν τη γλώσσα τους»

*Έλληνες της Αμερικής. Μια ομιλία. Αθήνα, 1952
(Άπαντα Η', 117)*

«μισοξενόγλωσσοι»

2. Η εξιστόρηση της νεοελληνικής κοινής

- » Η «τρίτη κοινή» μετά την ελληνιστική και τη μεσαιωνική
- » Η κοινή ως
 - ▶ ένα ομοιογενές γλωσσικό μόρφωμα
 - ▶ ένα γλωσσικό πρότυπο

κοινή = δημοτική + (ολίγη) καθαρεύουσα

- » Εξωτερική ιστορία \leftrightarrow Εσωτερική ιστορία της νεοελληνικής κοινής

δημοτική - νεοελληνική κοινή \leftrightarrow
γλωσσική πολιτική - καθιέρωση κοινής γλώσσας

2. Η εξιστόρηση του δημοτικισμού

- » Πριν και μετά τον Ψυχάρη
 - ▶ Η «εποχή της ορμής» (Sturm und Drang)
 - ▶ Η εποχή του «κρατικού δημοτικισμού»
 - » Το σχήμα «δημοτική-πρόοδος / καθαρεύουσα-αντίδραση»
 - ▶ κυκλικό
 - ▶ πολωτικό
 - ▶ ηθολογικό
 - ▶ πολεμικό
- «... νεοελληνική ψυχολογία της ασάφειας, του “δεν πειράζει”, του περίπου και του κατά προσέγγιση, της κοντόθωρης και μπαλωματιδικής πολιτικής, που βλέπουμε να εφαρμόζεται καθημερινά με τόση ακατανόητη απλοχεριά και ζημία σε τόσα φανερώματα της κοινωνικής και κρατικής μας ζωής»**
Το πρόβλημα της ορθογραφίας μας, 1932 (Άπαντα Ζ', 217)
- » Η διαχείριση του ιστορικού παραδόξου
 - ▶ «Ποιος θα το πίστευε;»
 - ▶ «Το ζήτημα της μορφής της νέας κοινής γλώσσας είναι πια στις βασικές του γραμμές *θεωρητικά λυμένο*» (1926)

2. Η εποχή Τριανταφυλλίδη ...

Η Καθημερινή 30/8/2009

ΕΞ ΑΦΟΡΜΗΣ

Του ΣΠΥΡΟΥ Α. ΜΟΣΚΟΝΑ

Η εποχή Τριανταφυλλίδη

Ο Μανώλης Τριανταφυλλίδης (1883 - 1959) θεωρείται ο πατέρας της γλώσσας που συνήθως ονομάζεται «κοινή νέα ελληνική» ή «νεοελληνική κοινή». Πρόκειται, κατά τον Τριανταφυλλίδη, για την τρίτη κοινή μετά την ελληνιστική και τη μεσαιωνική.

Έχουν όμως γεννιότεροι οι γλώσσες. Μια κοινή γλώσσα είναι και γλώσσα και πρότυπο. Ο Τριανταφυλλίδης, λοιπόν, είναι πατέρας της νεοελληνικής κοινής κατά τούτο: είναι ο ιδρυτής του γλωσσικού προτύπου που ισχύει ως τις μέρες μας. Είναι ο γλωσσολόγος που κωδικοποίησε την πρότυπη γλώσσα. Ρύθμισε, όπως λέγεται, τη φόρμα της. Έδειξε ότι η νόρμα αυτή ανταποκρίνεται πιστότερα από άλλες σε γλώσσα πραγματική, ζωντανή, «τεχνική αλλά όχι τεχνητή», κατάλληλη για τις γραπτές ανάγκες του κράτους, της εκπαίδευσης, της δημόσιας επικοινωνίας. Οι ρίζες της κοινής αυτής γλώσσας απλώνονται και στις μεσαιωνικές δημόσιες ποικιλίες και στα λόγια, αρχαϊστικά ή καθαρεύουσα παράδοσι.

Ειδικά για την καθαρεύουσα, ο Τριανταφυλλίδης θα δεχτεί ότι οι επιδράσεις της είναι αδύνατον πλέον (ήδη στις αρχές του 20ού αι.) να αναστραφούν. Η δημοτική του Τριανταφυλλίδη, όπως η δική μας, είναι μια δημοτική με μπόλικα καθαρεύουσα και κάμποσες «εστίες έντασης». Η «μικτή» αυτή γλώσσα, προϊόν «γλωσσικού συμβιβασμού», κατακρίθηκε από τους ορθόδοξους δημοτικιστές. Την καταδίκασε ο Ψυχάρης, που βιάστηκε να περιγελάσει τον Τριανταφυλλίδη. Όμως τη γλώσσα του Ψυχάρη καταλαβαίνουμε σήμερα ως απόκλιση από την κοινή γλώσσα, όχι του Τριανταφυλλίδη, που την αισθανόμαστε πιο οικεία και κανονική. Διότι αυτή κυριάρχησε. Ενώ του Ψυχάρη, αν και «καθαρότερη», την ακούμε πια σαν ένα συνονθύλευμα από παραφτείες και ακρότητες.

Μανώλης Τριανταφυλλίδης, από τους κυριότερους εκπαιδευτικούς του εκπαιδευτικού δημοτικισμού. (Έργο της Αγγλίας Παπά, Συλλογή ΑΠΘ).

Μιλάμε τη γλώσσα του Μανώλη Τριανταφυλλίδη, συμμερίζομαστε την ιδεολογία του.

Το έργο με το οποίο επικριρήθηκε η κωδικοποίηση της νεοελληνικής κοινής είναι η «Νεοελληνική Γραμματική (της Δημοτικής)». Η Γραμματική αυτή, γνωστή και ως «μεγάλη Γραμματική Τριανταφυλλίδη» (ο ίδιος προτιμούσε να την αποκαλεί «κρατική γραμματική») εκδόθηκε το 1941. Συντάχθηκε από επιτροπή, υπό τη διεύθυνσή του, απ' όποιους όμως απαγορεύτηκε ως έργο δικό του. Αυτής της μεγάλης Γραμματικής εξακολουθούν να γίνονται προσαρμογές ακόμη και στις μέρες μας. Οι περισσότεροι ξέρουν τη σχολική Γραμματική Τριανταφυλλίδη. Αγνωστόν μάλλον ότι αυτή είναι η προσαρμογή μιας προσαρμογής, καθώς βασίστηκε σε επιτομή του ίδιου του Τριανταφυλλίδη: τη λεγόμενη «μικρή Γραμματική». Αυτό κάνει μια Γραμματική: λειτουργεί σαν μήτρα που γεννάει άλλες γραμματικές.

Στις 20 του περασμένου Απριλίου συμπληρώθηκαν 90 χρόνια από τον θάνατο του Μανώλη Τριανταφυλλίδη. Η επέτειος μάλλον πέρασε απαρατήρητη. Στο Υπόπαιδαγωγείο ως επέτειος του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Σπουδών, που ιδρύθηκε και συντηρείται από κληροδότημα του Τριανταφυλλίδη, μετά τον θάνατό του.

Είναι φυσικό να περνάει απαρατήρητος ο Τριανταφυλλίδης. Το έργο του έγινε «κοινό κτήμα». Ζούμε στην εποχή Τριανταφυλλίδη. Μιλάμε και γράφουμε τη γλώσσα που ρύθμισε εκείνος. Συμμερίζομαστε την ιδεολογία του. Την «κοινή γλώσσα» την αντιλαμβανόμαστε πλέον ως «κοινό τόπο». Θεωρούμε ότι επηρεάζεται από το «κοινό γλωσσικό αίσθημα», ότι ρυθμίζεται σύμφωνα με τον «κοινό νου».

Να περνάει απαρατήρητη: αυτή είναι η ικανότητα της ιδεολογίας του κοινού νου, της πιο δυσδιάκριτης ιδεολογίας απ' όλες. Μαζί με αυτήν, απαρατήρητος περνάει και ο δημιουργός της.

2. ... και ένα παράδειγμα σύγχρονης διορθωτικής πρακτικής

- » Ο Τριανταφυλλίδης, λοιπόν, είναι πατέρας της νεοελληνικής κοινής
- » που ισχύει **ώ**ς τις μέρες μας
- » θα δεχτεί ότι
- » Συντάχ**θ**ηκε από επιτροπή [...] απ' όλους όμως αναγνωρίστηκε ως έργο δικό του
- » συμπληρώθηκαν 50 χρόνια από το**v** θάνατο
- » μετά το**v** θάνατό του
- » σαν μήτρα
- » Στις 20 του περασμένου Απρίλη
- » προϊόν «γλωσσικού συ**μ**βιβασμού»

3. «Γλωσσικά ζητήματα» μετά το Γλωσσικό Ζήτημα

- » Η μεταρρύθμιση του 1976 καθιερώνει σε όλες τις βαθμίδες της γενικής εκπαίδευσης ως γλώσσα και αντικείμενο της διδασκαλίας τη «**Νεοελληνική**». Ως Νεοελληνική νοείται «η διαμορφωθείσα εις πανελλήνιον εκφραστικόν όργανον υπό του Ελληνικού Λαού και των δοκίμων συγγραφέων του Έθνους Δημοτική, συντεταγμένη, άνευ ιδιωματισμών και ακροτήτων» (Ν. 309/1976, γραμμένος σε καθαρεύουσα).
- » «Γλωσσικά ζητήματα» μετά το Γλωσσικό Ζήτημα: διδασκαλία της αρχαίας, μονοτονικό, το «γλωσσικό Πρόβλημα» (Γ. Μπαμπινιώτης κ.ά.), επιδράσεις της αγγλικής (→ καθαρισμός) κ.ά.
- » Οι γλωσσικές ιδεολογίες μετά το 1976 αποκτούν μαζικό χαρακτήρα.

3. Σύγχρονες διορθωτικές οδηγίες

ΤΑ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑΡΙΑ

- ▶ **Ακούστηκε:** Από το ΦΠΑ διαφεύγουν 1,5 δισεκατομμύρια τον χρόνο.
- Το λάθος:** Μόνο στον... παράδεισο συμβαίνουν αυτά.
- Το σωστό:** 1,5 τρισ. δραχμές τον χρόνο!
- ▶ **Ακούστηκε:** Ο παπάς των παλιοημερολογιτών.
- Το λάθος:** Τρία πουλάκια κάθονταν...
- Το σωστό:** Παλιοημερολογιτών.
- ▶ **Ακούστηκε:** Εδώσε και πήρε το ευχέλαιο αυτές τις μέρες.
- Το λάθος:** Ναι, στην Κορώνη βρέχει λάδι και στην Καλαμάτα σύκα...
- Το σωστό:** Οι ευχές, το ευχολόγιο ήθελε να πει, ποιος ξέρει...
- ▶ **Ακούστηκε:** Η ορθοπεδική σήμερα κάνει θαύματα...
- Το λάθος:** Γι' αυτό και συ την τσάκισες τη γλώσσα!
- Το σωστό:** Η ορθοπεδική...
- ▶ **Ακούστηκε:** Ηρθαμε δεύτεροι μεταξύ των πρώτων...
- Το λάθος:** Καλά, εσένα σε χρειάζεται η στατιστική επιστήμη.
- Το σωστό:** Δεύτεροι και τα υπόλοιπα εκ του περισού.

ΤΑ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑΡΙΑ

- ▶ **Ακούστηκε:** Η πλειοψηφία των αντικειμένων...
- Το σχόλιο:** Φαίνεται θα άρχισαν να ψιφίζουν και τα αντικείμενα!
- Το σωστό:** Η πλειονότητα...
- ▶ **Ακούστηκε:** Η κατάσταση προχώρα με χωρίς περιορισμούς...
- Το σχόλιο:** Αυτό μάλιστα, είναι λεκτικό κατόρθωμα!
- Το σωστό:** Χωρίς, σκέτο...
- ▶ **Ακούστηκε:** Εμείς θέλουμε να σας καθυσιγάσουμε...
- Το σχόλιο:** Ποιος είπε ότι δεν υπάρχουν σήμερα γλωσσοπλάστες;
- Το σωστό:** Καθυσιχάσουμε...
- ▶ **Ακούστηκε:** Ο αποπεμπόμενος πρώην υπουργός...
- Το σχόλιο:** Χμ, μια αποπομπή σου χρειάζεται...
- Το σωστό:** Ο αποπεμφθείς...
- ▶ **Ακούστηκε:** Πέντε διεκδικούν την κατασκευή του προαστικού...
- Το σχόλιο:** Αμάν πια, ας το μάθουν επιτέλους...
- Το σωστό:** Προαστιακός...

3. Σύγχρονες διορθωτικές οδηγίες

Υλωσσομαχίες

Πώς ετυμολογείται η λέξη **διδάσκαλος**; Το πρώτο «σκέλος» της, βέβαια, είναι από το ρήμα **διδάσκω**. Το δεύτερο όμως; Την απάντηση δίνει ο αναγνώστης μας από την Ιστορία Ευβοίας κ. Βαγγέλης Παπαταμούλος που είναι — τι άλλο; — ...διδάσκαλος. Μας γράφει:

«Στις γλωσσομαχίες τεύχους 1550 της "P" με τίτλο **Διδασκαλικά...** γράφετε — μεταξύ άλλων — και τα εξής: "... Όποιος καταλήξει σε διαφορετικό συμπέρασμα αφού διαβάσει όσα μου... σούβρει ο αγαπητός **διδάσκαλος**, παρακαλείται να μου γράψει". Και σε άλλο σημείο γράφετε... "Εμείς, ως στήλη, δεν τα απορρίπτουμε. Αυτά διαμορφώνουν την ιστορία της γλώσσας μας"...

Σας γράφω λοιπόν, σήμερα, ολίγα τινά για τη λέξη "διδάσκαλος" και λόγω απολογίας **δάσκαλος**. "**Δάσκαλος** 1. Αυτός που διδάσκει στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, 2. (γενικότ.). Αυτός που διδάσκει, ερμηνεύει ή διαφωτίζει. ΕΤΥΜ. Από το **διδάσκω**". (Λεξικό: Γ. Μπαμπινιώτη).

Εάν η λέξη **διδάσκαλος** γίνεται μόνο από το **διδάσκω**, τότε, ερωτάται, πού βρέθηκαν τα στοιχεία (= γράμματα): **α.λ.ο.ς**; Άρα το μέρος **-αλος** της λέξης **διδάσκαλος**, επειδή δεν είναι παραγωγική κατάληξη, προέρχεται από κάποια άλλη λέξη. Αλλά ο **δάσκαλος** και στην αρχαία εποχή και στη σύγχρονη — (**διδασκαλίες** λέγονταν οι θεατρικές παραστάσεις στην αρχαία Αθήνα — **Δημοδιδάσκαλος** λέγονταν προ ολίγων ετών ο δάσκαλος) — ήταν ο **διδάσκαλος** των Πολλών, του Δήμου, του Λαού. Λέγω λοιπόν, πως η δεύτερη λέξη είναι **Λαός**: **Διδάσκ-ω + λα-ός = Διδάσκ-λαος = Διδάσκαλος** (με μετάθεση του α), όπως, περίπου, και ο **φιλ-άνθρωπος**...

Ε. Προσεχώς, προτίθεμαι ν' ασχοληθώ με τις λέξεις: **διδάσκω, στήλη και ιστορία**».

Εμείς θα θυμηθούμε, απλώς, τη ρήση των Ιταλών: **se non è vero, è ben trovato** (=αν δεν είναι

αληθινό, είναι καλό ως εύρημα) και θα υπενθυμίσουμε ότι το ρήμα **διδάσκω** είναι μεταξύ των ολίγων που έχουν διασωθεί με αναδίπλωση στον Ενεστώτα. Από τα υπόλοιπα το πιο γνωστό είναι το **θιβάζω** (= κάνω κάποιον να ανεβεί, αλλά και υψώνω, σηκώνω ψηλά). Το **διδάσκω** απαντά για πρώτη φορά στην **Ιλιάδα** (I, 442).

Ωρωπός

Με μίαν ετυμολογία καταπίπτει και άλλος αναγνώστης μας, ο δασολόγος κ. **Άνθιμος Βαντέλλας** (Μομφεράτου 76, Αθήνα). Ασχολείται, ειδικότερα, με τον **Ωρωπό**, αλλά αξίζει να παραθέσουμε ολόκληρη την επιστολή του:

«Μήπως γνωρίζετε την έννοια του όρου "θρασύς"; Αν όχι, να σας την πω (να σας τη γράψω) εγώ: θρασύς, λοιπόν, είναι εκείνος που, ενώ θασιώς σπούδασε και ζει μόνο με τη Δασολογία του (Δασοκομία, Υδρονομία, Χειμαρρολογία, Υλωρία...), εμφανίζεται ξαφνικά εμβριθώς (!) ασχολούμενος με αλλότρια και ιδιαίτερα με θέματα της Γλώσσας, τη γραμματική της, το συντακτικό, το ετυμολογικό της για τα οποία άλλοι ανάλοσαν τη ζωή τους, ως Φιλολογοί και Γλωσσολόγοι. Θρασύς και ασθεής μαζί; Ίσως.

Γνωρίζοντας, ωστόσο, πόσο η μεγαλοθυμία σας μπορεί να ανέχεται τους πάντας, ακόμα και τους του τύπου του γράφοντος θρασεύς, επιτρέψτε μου παρακαλώ να επιχειρήσω την ετυμολόγηση μιας λέξης, γνωστού κυρίου ονόματος που από

πολύν καιρό μου... κήθησε στο μάτι, στο στομάχι, στο νου και... στο μολύβι.

Πρόκειται για τον **ΩΡΩΠΙΟ**, τη γνωστή στα βόρεια προάστια της Αττικής κομόπολη. Με τα πολύ λίγα σχετικά βοηθήματα που η βιβλιοθήκη μου διαθέτει, φθάνω στις εξής σκέψεις:

Ωρωπός: λέξη βέβαια σύνθετη με πρώτο συνθετικό τη λέξη **ώρα** (με ψιλή = προστασία, φύλαξη) και δεύτερο το ρήμα **ορώ** (= βλέπω, παρατηρώ) από τον παρακείμενο, από τον σπανιότερο τύπο του οποίου, **όπωπα**, παίρνω μόνο το **οπ-**, οπότε έχουμε:

ώρα + οπ + (κατάληξη) + ος = Ωρα + οπ + ος = Ωρωπός (συναίρεση των **α+ο**)

Με την όδευση αυτή καταλήγουμε και στο χαρακτηρισμό της θέσης αυτής του συγκεκριμένου οικισμού ως Φυλακείου - Παρατηρητηρίου που κάποτε μπορεί οντως να ήταν και στην κυριολεξία και στη χρήση.

Θα ήμουν ευτυχής αν μαζί με τη ζητούμενη άφηση (αμαρτίας) μπορούσατε, αν όχι να επαληθεύσετε, τουλάχιστον να ανεχθείτε την προσπάθειά μου αυτή».

Αγαπητέ, κ. Βαντέλλα, όχι μόνο θρασύς δεν είστε αλλά είστε και αξιόπαινος για το ενδιαφέρον σας σε ό,τι αφορά τη γλώσσα. Το έχετε αποδείξει, άλλωστε, και με τις παλαιότερες επιστολές σας προς τη στήλη μας. Συγχαρητήρια.

Ας έρθουμε τώρα στον **Ωρωπό**. Μπορεί τα πράγματα να είναι όπως τα λέτε. Εμείς θα παρατηρήσουμε μόνον ότι εκτός

από το ενδεχόμενο της συναίρεσης του **α** και του **ο** σε **ω** υπάρχουν — υπήρχαν μάλλον — και οι τύποι **ώμαι, ώπαι, ώπται, ώμμεθα, ώφθε, ώμμενοι εισί**, οι οποίοι είναι ο Παρακείμενος Β' της μέσης και παθητικής φωνής (**ορώμαι**) οπότε έχουμε **ω** από... πρώτο χέρι και όχι από συναίρεση.

Δεν αποκλείεται όμως να είναι και αυτή η εκδοχή **βεν trovata**, εξίσου με μίαν άλλη: εκείνην του ρήματος **οπάζω**, που και αυτό είναι ομηρικό (Ιλιάδα Ε, 216) και του οποίου ο Αόριστος είναι **ώπασα** (και στη μέση φωνή **ώπασάμην**) οπότε έχουμε **ω** επίσης από πρώτο χέρι και όχι από συναίρεση.

Το **οπάζω** απαντά μόνον στον Ενεστώτα, στον Μέλλοντα (**οπάσω**) και στον Αόριστο που αναφέραμε και τα χρησιμοποιούσαν οι Αρχαίοι με διάφορες αλλά πάντως όλες όμως σχετικές με το **ακολουθώ**: κάνω κάποιον να ακολουθήσει άλλον, προσκολλάω, καταδιώκω, αλλά και αποστέλλω στρατό για να παρακολουθεί ανθρώπους ή να καιροφυλακτεί, **φροντίζοντας (ώρα με ψιλή) να επεμείν αν παραστεί ανάγκη**.

Αυτή η τελευταία σημασία δεν αποκλείεται να αφορά και τον Ωρωπό, αν υποθέσουμε ότι ήταν τόπος αποστολής στρατιωτικών δυναμειών λόγω της γεωγραφικής του θέσεως.

Το **οπάζω**, ως έχον την έννοια του **ακολουθώ**, συγγενεύει με το **έπομαι**, ενώ από τη σημασία του **προσκολλάω** (και κυρίως του μέσου τύπου **οπάζομαι** = προσκολλάωμαι) θεωρείται... μητέρα του επιθέτου **οπαδός**.

Πρέπει, τέλος, να αναφέρουμε πως σε ό,τι αφορά τη συγγένεια του **οπάζω** με το **έπομαι** οι φιλόλογοι ήταν στην αρχή κάπως επιφυλακτικοί, επειδή το πρώτο έπαιρνε ψιλή και το δεύτερο δασεία. Τελικά όμως συμφώνησαν ότι και το **οπάζω** ήταν κάποτε δασυμένο, αλλά με τον καιρό η δασεία του εξέπεσε!

Ο Γλωσσάμιντορ

3. Σύγχρονες διορθωτικές οδηγίες

ΜΙΚΡΑ ΓΛΩΣΣΙΚΑ

Επειτό από την «φαικιά» μου του ως», όπως με πείραξε φίλος –ας μου επιτρέψει– καθηγητής για την έκταση που έδωσα στην κατάχρηση του ως και τις επιπτώσεις της στη σύνταξη, άλλο ένα, καθαρά συντακτικό θέμα, άσχετος όμως σημασίας: το *αφορά σε*... Εδώ δεν έχουμε αναταραχή στη σύνταξη, έχουμε απλώς αιχμάν τη γνώση μας νοσηλαγικά μιας λογικής μπάλα στη λογιότρπη μορφή της γλώσσας. Με μία μόνο παράγραφο από τη Νόση, Ληνώη Γραμματική του Αρχαιολογικού Τροισανίκα (β' έκδ., Θεσσαλονίκη 1994, σ. 596), μια γραμματική που πάντως έχει χαρακτηριστεί συντηρητική, θα μπορούσα να εξελιχθώ το θέμα:

«Η σύνταξη του *αφορά σε* κάτι, σε κάποιο εμφανίζεται στην αρχαία ελληνική ύστερα από τη σύνταξη με αιτιατική [...] και αυτή είναι η σύνταξη [= η σύνταξη χωρίς την πρόθεση] που διάσπασε η προφορική παράδοση της γλώσσας μας, όπως φαίνεται από την πρόταξη του αντικείμενου: αυτό το πρόβλημα δεν με, σε, τον *αφορά*: *από* *αφορά*, και *ότι* *εμένα* την κυβερνήσι *αφορά* και *όχι* τους κατοίκους (κανένας δεν είπε ούτε έγραψε ποτέ, σε μένα κτλ. *αφορά*, που το ημιλιζόν το τυλιεπικά μέσα)». Και πολύ μερσιότερο, συμπληρώνω εγώ, δεν είπε ποτέ κανένας αυτό *δεν σου αφορά*! Αν όμως θέλει κανείς να είναι συνεπής στη λογιούνη του, η εμπρόθετη αντωνυμία *σε μένα*, *σε σένα* κτλ. έχει φυσικά αδύνατο ύψος μου, σου, του, και *όχι* με, σε, τον: οπότε, «μου αφορά, σου αφορά, του αφορά». Ομορφα:

Τέγγινε λοιπόν εδώ: Βεβαίως *αφορά* εις ήταν πιο παλιά, αλλά και σκέτο *αφορά*, όπως μας λέει ο γραμματικός, με παραδείγματα από τον Ηρόδοτο 8.37: *από* *αφάν* (= *αφείρων*) *το* *υερνί*, και από τον Δικαίον, *Κατά Δικαίοντος* 17: *το* *περνί*... *τον* *Διάς*... *αφορά* *το* *τάδε*. Άλλα κι εγώ δυο παραδείγματα: *ει* *αναπνέ* *ότι* *και* *τον* *ήλιον* *αφορά* *ο* *μαυρόν* (= ο διά φόνου μισούμενος) *και* *α* *Αττήριος*, από τους λόγους του Θεόδοτου (*Βασανιστής ή φιλόσοφος*), και: *αφορά* *γιν* *Πρίσμος* *πάντα* *τα* *προεπιμένα*, από τον Απολλώνιο τον Δύοκολο (*Περί συντάξεως* 2.2.32). Και στον Δημητρίκο θα βρούμε πάλι το παράδειγμα από τον Ηρόδοτο, αλλά και Δημοσθένη, Τημοκλή και Αριστοφάνη. Σ' αυτήν όμως την περίπτωση, θα ανατιάζουν ίσως οι «εμπρόθετοι» και θα παραπέφουν και αυτοί στον Δημητρίκο, η σημασία είναι «βλέπω ή από μακράν, και δη απ' ύψους, διακρίνω καλώς, αγναιτεύω». Ενώ όταν το *αφορά*, πάντα στους αρχαίους χρόνους, παίρνει τη σημασία «παρρησιό, σπέρνω τους οφθαλμούς ή την προσοχήν εις τι, σθέν ανοβλέπω, αποσκοπώ» ή

Και γιατί δεν θέλετε; Αυτό δεν σου αφορά!

οφθαλμούς μου προς αυτούς—οπότε πρέπει να βάλουμε και πρόθεση. Μα κοροϊδευμαίε τώρα: Άλλωστε, να. Δεν είναι δικό μου τα παραδείγματα αυτά και δεν τα διάλεξα τυχαία. Διαβάστε:

«Η χρήση *αφορά* σε είναι λογιότερη και πιο προσεγγιμένη [...] *αφορά* στους χειρισμούς της κυβερνήσεως. Το *αφορά* στην περίπτωση αυτή διακρίνει την αρχαία του σύνταξη, όταν σημαίνει *όχι* και το *αποβλέπω σε* ή *αποσκοπώ σε*. Τώρα που έφτασε να σημαίνει *αναφέρομαι σε*, μπορεί

να χρησιμοποιείται και χωρίς το *σε* (ίδιος με τις προσωπικές αντωνυμίες *εμένα*, *εσένα* κτλ.): *δεν αφορά εσένα*, *αφορά εμένα* – *αφορά* τους χειρισμούς του Κυπριακού. Η β' χρήση (χωρίς το *σε*) εμφανίζεται κυρίως στη λιγότερο επίσημη και μερσιότερη καθημερινή χρήση της γλώσσας».

Και λοιπόν, διαφορετικό τώρα: πόσο «επισημοει» είναι οι «χειρισμοί της κυβερνήσεως», άπτε να απαιτούν «λογιότερη και πιο προσεγγιμένη» σύνταξη, με την πρόθεση *σε*, και πόσο «καθημερινή» οι «χειρισμοί του Κυπριακού», άπτε να τους επιτρέπεται να αποποιούνται την πρόθεση *σε*;

Μπαμπινιούθη διαβάσαμε, πάντως: σκόλο στο οικείο λήμμα, στο λεξικό του, το μόνο από τα νεότερα λεξικά (Μεζών Τρύπουλου-Φουρμάκη, Κρηρά, Ξερόματις Τριπτοαλλήλα) που επιμένει στη σύνταξη με την πρόθεση *σε* – με αυτήν την επιχειρηματολογία που είδαμε, και με την προσεκτική διαπίστωση, που κεραιώνεται την ακριβοδικαία και την αντικειμενική. Και ενώ δένεται, μάλλον απρόθυμα, ότι «σήμερα έφτασε να σημαίνει *αναφέρομαι σε*», δεν το κάνει κορδιά να δεχτεί απερίσπαστα την «καινούρια» έπση σύνταξη *χωρίς το σε*: «μπορεί να χρησιμοποιείται και χωρίς το *σε*» γράφει, καιά παρικόρηση δηλαδή, έπει, μη μας χαλάσει το χατίρι. Φρόνησε όμως γ' αυτό να μας κλειώσει απ' την αρχή το μάτι, να δώσει τη μαγική λέξη κλειδί: «λογιότερη», ότι «η χρήση *αφορά σε* είναι λογιότερη», όπερ σημαίνει: «Όσο πιστοί...»

As μην περιπλανηθώτε άλλο. Κανένας δεν θα επιδοθεί στον μάσιμο αγώνα να διακρίνει αν η επίθεση, λόγου χάριν, Κεραιονλή «κοιτάζει από μακριά, από φιλιά ή από κοντά» τους κυβερνητικούς χειρισμούς, κι αν το 'κανε αυτό μέρα γιορτής ή όχι, για θέμα ασήμαντο ή σοβαρό, με αντικειμενο στην πορεία του έθνους, κι ανάλογα να βάλει ή να μη βάλει *σε*. Ποδόσφαιρο, κακά τα ψέματα, παίζουμε κι εδώ, στο γλωσσικό εθνικό, και ο καθέψ ψωνίζει πάντοτε απ' την αγορά ανάλογα με τη δική του ομάδα.

Ο Γιάννης Η. Χάρης είναι επιμελητής εκδόσεων και μεταφραστής

Αν θέλει κανείς να είναι συνεπής στη σύνταξη «αφορά σε», οφείλει να μη λέει ότι κάτι «με αφορά, σε αφορά...» αλλά «μου αφορά, σου αφορά...»

Γράφει ο ΓΙΑΝΝΗΣ Η. ΧΑΡΗΣ

«βλέπω, κοιτάζω προσεκτικά» (Μπαμπινιούτης), συνώνισατος πλέον με την πρόθεση *σε*. Έτσι επικράτησε και γενικεύτηκε τότε η εμπρόθετη σύνταξη, πιθανότατα χάριν στο νόμο της αναλογίας. Δεν έβρισκα η προφορική παράδοση διάσπασε τη σύνταξη χωρίς την πρόθεση, όπως διαβάσαμε παραπάνω στο απόσπασμα από τη Γραμματική Τροισανίκα, ή άνεπει έλε λέτακε η σύνταξη του *αφορά*, όταν σκρβίς εξέτισσε η σημασία του «σπέρνω τους οφθαλμούς προς» το Θεό, λόγου χάριν, οπότε παρμεριότηκε εντελώς φυσικά η πρόθεση, και αυτή ήπα η σύνταξη αποτυπώθηκε –και επιβεβαιώθηκε έγκοτε οδομφοβία ήπα – στις φράσεις με *αφορά*, *σε* *αφορά* κτλ. Διαφορετικά, και αν επιχειρήσουμε να ακολουθήσουμε *σήμερα* τη διακρίση που είδαμε στο λεξικό, σαν η να σημαίνει τάχα η φράση: «αφορά τους χειρισμούς της κυβερνήσεως» ή «αφορά τους χειρισμούς του Κυπριακού»; Όπ «αγναιτεύω» τους χειρισμούς άρα καλώς έχει το *αφορά* σκέτο – ή όπ «σπέρνω τους

«Αυτό δεν σου αφορά!»

3. Σύγχρονα γλωσσικά πρότυπα

	<i>Μαργαριτάρια</i>	<i>Γλωσσομαχίες</i>	<i>Μικρά Γλωσσικά</i>
Ιδεολογία της ενιαίας γλώσσας	-	Ναι	Όχι
Ιδεολογία του δημοτικισμού	-	Ναι (;)	Ναι
Ανοχή στα αρχαϊστικά στοιχεία	Ναι (;)	Ναι	Όχι
Υπεράσπιση του μονοτονικού	-	Ναι	Ναι
Προτεραιότητα στον γραπτό λόγο	Όχι	Ναι	Ναι (;)
Καθαριστική στάση	Όχι (;)	Όχι (;)	Ναι (;)
Ανοχή στη γλωσσική ποικιλία	-	Ναι (;)	Όχι (;)
Κριτήριο ορθότητας	Ναι	Ναι	Ναι
Απόλυτη διάκριση σωστού-λάθους	Ναι	Ναι	Ναι
Κριτήριο καλλιότητας	Όχι	Όχι	Ναι
Αισθητική της ομοιομορφίας	-	Ναι (;)	Ναι (;)
Λεξικό-Φρασεολογικό πρότυπο	Ναι	Ναι	Ναι
Γραμματικό-Μορφολογικό πρότυπο	Όχι	Ναι	Όχι
Ιστορικό-Ετυμολογικό πρότυπο	Όχι	Ναι	Όχι

3. Σύγχρονα διορθωτικά ρεπερτόρια (ΕΣΡ)

«Είναι καιρός ο καθένας να αναλάβει τις ευθύνες του. Και μόνον μερικά -και συχνά επαναλαμβανόμενα- γλωσσικά φαινόμενα, είναι αρκετά για να ευαισθητοποιήσουν την κοινή γνώμη. Έτσι ακούμε:

- * *των υπάρχόντων προβλέψεων*
- * *των αναληφθέντων πρωτοβουλιών*
- * *πιθανά αντί πιθανόν*
- * *εκ των ουκ άνευ αντί εκ των ων ουκ άνευ*
- * *ενδεχόμενα αντί ενδεχομένως*
- * *προηγούμενα αντί προηγουμένως*
- * *παρήγγειλε αντί παράγγειλε (προστακτική)*
- * *εξήτασε αντί εξέτασε*
- * *ασκώ αντί εξασκώ*
- * *πραγματεύομαι αντί διαπραγματεύομαι*
- * *μετοικίζω αντί μετοικώ*
- * *πλησίασε στο σω(ο)ρό (του νεκρού) αντί στη σορό*
- * *η πληροφορία διαρρέει και δεν τη διαρρέουν.»*

Γιάννης Παπακώστας, «Τι γλώσσα διαμορφώνουν τα ΜΜΕ»,
Ελευθεροτυπία 19/6/2006

3. ΕΣΡ: Άλλα ρεπερτόρια (Ν. 1730/1987, 3, 3, δ· Π.Δ. 77/2003, 2, 4)

«πούστης», «πουσιτιά», «καριόλα»,
«μουνί», «ρίχτα μωρή»,
«κότες ε κότες», «μαλάκα»,
«κολλάρα», «κολλαράκι»,
«μας έσκισε το κολάρο»,
«κερατά» κ.ά.

(ΕΣΡ, απόφαση 322/4.7.2006)

«πουστέλο», «κώλο», «φούστης»,
«μπορδέλο», «μπουρδελεύουν»,
«να γαμήσω» κ.ά.
(351/18.7.2006)

«κωλοτούμπα», «μανάβηδες»,
«τσατσιλίκι», «ταραμάδες»,
«απατεώνες», «μαλάκα»,
«μαγκιά», «γκέλα»
(545/5.12.2006)

«τρία γομάρια αστυνομικοί»,
«πρασινοφρουροί του κερατά»,
«πρασινουρφιάνοι»,
«ποντικαράδες»,
«πουτάνες της δημοσιογραφίας»,
«χέζουν στο χορτάρι»
(444/8.11.2005)

«γκόμενα», «ρε πούστη»,
«τζουτζούκο»,
«ευρω-πέος», «κοντο-πέος»,
«τζιβιτζιλίκι»,
«μπουζουκάκια», «κωλολάδι»,
«ξεσκιστήτε», «πήδημα»
(517/21.11.2006)

3. ΕΣΡ: Διορθωτικά ρεπερτόρια

ΑΔΑ: 45ΠΑΙΜΕ-ΚΒΧ

ΑΝΑΡΤΗΤΕΑ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

ΕΘΝΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΡΑΔΙΟΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ

Α Π Ο Φ Α Σ Η
Αριθ. 334/31.8.2011

Σήμερα ημέρα Τετάρτη 31 .
Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης
οποία παρέστησαν ο Πρόεδρος
Αντιπρόεδρος Δίνα Δελζίου κι
Παπακώστας Κωνσταντίνος Το
Γεώργιος Στεφανιάης.

Ιστορικό-Νομική θεμελίωση

1. Το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεοπτικές εταιρείες **ALPHA ΔΟΥΡΥΦΟΡΙΚΗ** ιδιωτικού τηλεοπτικού σταθμού της ραδιοτηλεοπτικής νομοθεσίας
2. Η συζήτηση της υποθέσεως πραγ
3. Το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλε

I. Το άρθρο 15 παρ. 2 του Συντάγματος η τηλεόραση υπάγονται στον άμεσο έλεγχο διοικητικών κυρώσεων υπάγονται στη Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης που είναι άμεσος έλεγχος του κράτους έχει ως ειδήσεων, καθώς και προϊόντων του ποιότητας στάθμης των προγραμμάτων τηλεόρασης και η πολιτιστική ανάπτυξη

II. Το άρθρο 2 παρ. 5 του Κανονισμού γενικά παραδεκτοί κανόνες της ευρείας συμπεριφορά, λαμβάνοντας υπόψη το ειδικότερο μέρη στα προγράμματα που παρακολουθείται από ανήλικους.

III. Το άρθρο 4, παρ. 1, στοιχείο β, ελέγχει την τήρηση των όρων που ραδιοτηλεοπτική νομοθεσία και επιβάλλει τις νόμιμες κυρώσεις.

Απολογιστικό

Εκ των στοιχείων του φακέλου, της ακρόασης του εκπροσώπου της εταιρείας με την επωνυμία **ALPHA ΔΟΥΡΥΦΟΡΙΚΗ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ Α.Ε.** ιδιοκτήτριας του ιδιωτικού

μοναδικά!». Αναμφισβήτως πρόκειται περί παραβίασεως των κανόνων της καλαισθησίας στη γλώσσα και τη συμπεριφορά. Και ναι μεν υφίσταται σχετική ανοχή περί την ευπρέπεια της γλώσσα κατά τις σατιρικές εκπομπές, πλην όμως αυτή η ανοχή δεν εξικνεύεται έως της ασυδοσίας. Επικαλείται ο τηλεοπτικός σταθμός την ανοχή της αρχαίας Ελλάδος στις κωμωδίες του Αριστοφάνη, πλην όμως ήταν διαφορετική η περί ηθικής και ευπρέπειας αντίληψη των αρχαίων ελλήνων και σε κάθε περίπτωση οι κωμωδίες του Αριστοφάνη υλοποιούνταν σε συγκεκριμένο θέατρο, ενώ η ελεγχόμενη εκπομπή προβλήθηκε δια της τηλεόρασεως με δυνατότητα παρακολούθησεως απεριόριστου αριθμού τηλεθεατών. Πρέπει να σημειωθεί ότι υφίστανται συγκεκριμένοι κανόνες δικαίου που ρυθμίζουν την ποιοτική στάθμη που πρέπει να έχουν όλες οι τηλεοπτικές εκπομπές άνευ εξαιρέσεως των σατιρικών εκπομπών. Για την εν λόγω εκτροπή ενδείκνυται όπως επιβληθεί στον τηλεοπτικό σταθμό η διοικητική κύρωση της συστάσεως. Μειοψήφησαν τα μέλη Εύη Δεμίρη, Γιάννης Παπακώστας και Κωνσταντίνος Αποστολάς, κατά τους οποίους θα έπρεπε να επιβληθεί η διοικητική κύρωση του προστίμου των 20.000 ευρώ.

3. Σύγχρονα διορθωτικά ρεπερτόρια (Moschonas & Spitzmüller, 2009)

» Λεξικό: 98 (20%)

- ▶ ξένες λέξεις: 30 (6,1%)
 - > αγγλικές: 24 (4,9%)
 - > από άλλες γλώσσες: 3 (0,6%)
 - > μεταφραστικά δάνεια: 3 (0,6%)
- ▶ ακραίοι αρχαϊστικοί τύποι: 38 (7,8%)
- ▶ ακραίοι δημοτικιστικοί τύποι: 17 (3,5%)
- ▶ διαλεκτισμοί: 6 (1,2%)
- ▶ μετάφραση αρχαϊσμών: 7 (1,4%)

Βλ. S. A. Moschonas & J. Spitzmüller, "Prescriptivism in and about the media: A comparative analysis of corrective practices in Greece and Germany", στο S. Johnson and T. Milani (επιμ.), *Language Ideologies and Media Discourse: Texts, Practices, Politics*, London: Continuum, 2009, 17-40.

» Λόγος / Πραγματολογία: 15 (3%)

- ▶ δομή λόγου ΜΜΕ: 13 (2,7%) [+ 21 άρθρα για την ελληνική στα «νέα μέσα»]
- ▶ ευφημισμοί: 1 (0,2%)
- ▶ ευγένεια: 1 (0,2%)

3. Σύγχρονα διορθωτικά ρεπερτόρια (Moschonas & Spitzmüller, 2009)

» **Σημασιολογία: 13**
(2,7%)

- ▶ δυσνόητοι
αρχαϊστικοί τύποι: 7 (1,4%)
- ▶ σημασιολογική
διαφοροποίηση
/αλλαγή: 6 (1,2%)

» **Φρασεολογία: 29**
(5,9%)

- ▶ τυποποιημένες
εκφρ.: 21 (4,3%)
- ▶ *αφορά* (σε): 8
(1,6%)

» **Μορφολογία/ Σύνταξη: 199**
(45,7%)

- ▶ παραβίαση αρχαϊστικών κανόνων: 27
(5,5%)
- ▶ συμφωνία/έλξη: 12 (2,4)
- ▶ καταλήξεις επιρ. (-α): 29 (6%)
- ▶ μετακίνηση τόνου στην κλίση: 25
(5,1%)
- ▶ λάθος μόρφημα: 36 (7,3%)
- ▶ αύξηση στην προστακτική: 6 (1,2%)
- ▶ Προθ. + αναφορική Π: 1 (0,2%)
- ▶ ονόματα χωρίς ενικ./πληθ.: 60 (12,2%)
- ▶ προσαρμογή δανείων: 25 (5,1%)
- ▶ μικτά σύνθετα (ελληνικό + ξενικό): 2
(0,4%)
- ▶ κλίση ξένων λέξεων: 1 (0,2%)

3. Σύγχρονα διορθωτικά ρεπερτόρια (Moschonas & Spitzmüller, 2009)

» Ορθογραφία: 75 (15,3%)

- ▶ υπέρ/κατά μονοτονικού: 5 (1%) vs. 4 (0,8%)
- ▶ υπέρ/κατά λατινικού αλφ.: 3 (0,6%) vs. 10 (2%)
- ▶ μεταγραφή δανείων: 7 (1,4%)
- ▶ κανόνας «τελικού -v»: 5 (1%)
- ▶ ΣΣ (ανομοίωση): 1 (0,2%)
- ▶ στίξη: 2 (0,4%)
- ▶ ανορθογραφίες: 38 (7,8%)

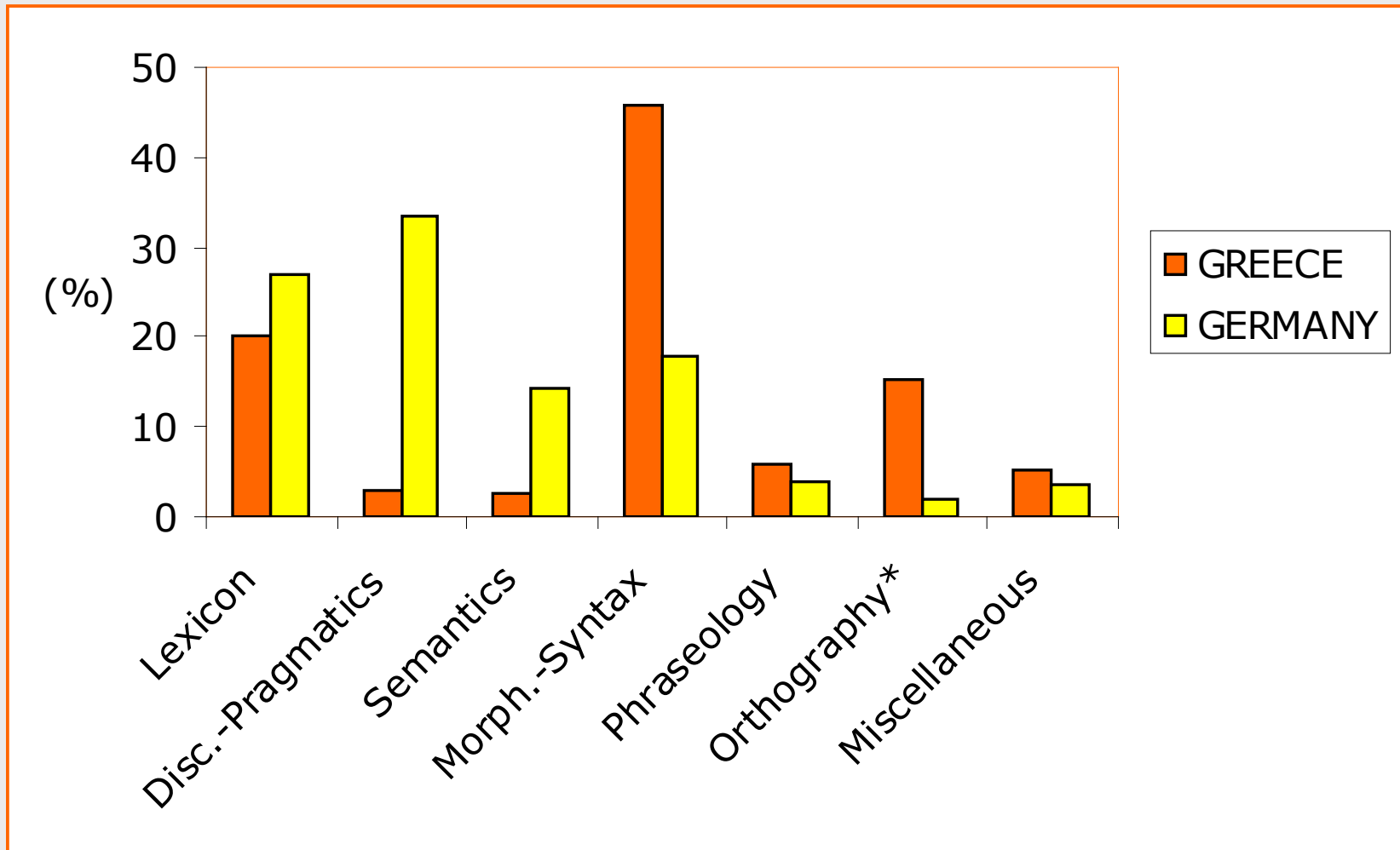
» Διάφορα: 25 (5,1%)

- ▶ προφορά: 2 (0,4%)
- ▶ προφορά δανείων: 7 (1,4%)
- ▶ παρετυμολογήσεις: 6 (1,2%)
- ▶ γκάφες (blunders/boners): 10 (2%)

» δανεισμός: 62 (12,7%)

» διμορφία: 158 (32,2%)

3. Σύγχρονα διορθωτικά ρεπερτόρια: Συγκρίσεις

3. Σύγχρονα διορθωτικά ρεπερτόρια: Συγκρίσεις

Ελλάδα

- » Διμορφία: δημοτική vs. καθαρεύουσα (δύο πρότυπα)
- » Ανατυποποίηση:
 - ▶ ΚΝΕ= δημοτική+ αρχαϊσμοί
 - ▶ Εσωτερικός δανεισμός
 - ▶ Εξωτερικός δανεισμός
- » Γραμματικό → Φρασεολογικό μοντέλο:
 - ▶ «εγκλειστικό»
 - ▶ «ετυμολογικό»
 - ▶ «συμβατικό»
 - ▶ «εσωτερικό»

Γερμανία

- » Διαρκής παράδοση τυποποίησης
- » Ανατυποποίηση:
 - ▶ καθαρισμός εναντίον αγγλισμών
 - ▶ ορθογραφική μεταρρύθμιση(πβ. **Johnson 2005**)
- » Γραμματικό → Σημασιολογικό μοντέλο:
 - ▶ «εγκλειστικό»
 - ▶ «ετυμολογικό»
 - ▶ «λογικό»
 - ▶ «εξωτερικό»

(Moschonas & Spitzmüller, 2009)

3. Νεότερα πρότυπα στη λογοτεχνία

Ο ΔΥΣΣΕΙΑ

Παιε, μεγάλε ανατολίτη μου, χριστό σκουφι τοῦ γού μου,
ἀγέυει μου στριβά νά σέ φορώ, παθόμεσα νά παίξω,
θσο νά ζεῖς, βσο νά ζῶ κι ἐγώ, γιά τὰ χροεῖ ἢ κοροδία μας.
Κυλή 'ναι τούτη ἡ γῆς, ἀρίαιε μας, σὰν τὸ ἀγοικὸ σταφύλι
σὺν μιλῶ ἀγέυα, θέ μου, κρέμαται, σὺν ἀγέυαται κοκινέται
καὶ τὴν τιμητολογεῖν τὰ πνεύματα καὶ τὰ πνεύματα τοῦ ἀγέυου
ὡς τῆς τιμητολογεῖν καὶ ἐμπεῖ, νά ἀροσερέψει ἡ κοῦς μας!
'Αναρεῖς σὺν ἀγέυα μιλῶ μου, σὺν ἀγέυα κακίτημα,
τὸ τραγικὸ σταφύλι λαχτατὸ κι ὁ γούρος μοστος βρωῖται,
κι δὴ γέλει κι ἀγέυει ἢ κεφαλὴ μὲς σὺν ἀγέυα μῆρα.
Ματρεας ἀγέυαται ἢ γῆς, πρεσά, γιά τὸ μιλῶ κοκινέται
κι ἢ μαρομένα ἀγέυα μῆρα καὶ τὸ τραγικὸ ἀγέυει,
'Απάνωδὲ μου ὁ ἀγέυος ἀγέυαται καὶ ἀγέυαται ἢ κεφαλὴ μου
ὡς γέλυμαται ἀγέυα σὺν ἀγέυαται κι ἀροσερέσει γέλυμα
ἀγέυα γέλυμαται ἢ ἀγέυαται μου, κι ἀγέυαται σὺν ἀγέυαται
γοργά γοργά τὰ κόματα καὶ πᾶν, καὶ πᾶν κι ἀγέυα μιλῶ μου.
'Ἢλε, τρεσῆλει, καὶ πρεσά γῆς καὶ γέλυμα ἀγέυαται,
ἐν κοκινὸ θαλασσινὸ θωρεῖ, τοῦ μαρομέναται,
ὡς τὸ κλοσησῶμε νά παίξωμε, νά δοῦμε ὡς κοῦ θά πᾶν!
'Ἢλε ὁ κωρὸς μαθὲς γέλυμαται, τὸ ἀγέυα 'χει γέλυμα,
κι ὁ κοῦς τοῦ ἀγέυαται πᾶνται ἀγέυα καὶ τὸς ἀγέυαται
ἀγέυα, καὶ πᾶνται ἀγέυαται τῆς γῆς, τὰ πᾶν τὴν κοκινέται!
'Ἢλε, γοργικὸ γέλυμαται μου, γοργὸ γέλυμαται μου,
τὴν ἀγέυα τοῦ ἀγέυαται ἀγέυαται καὶ κοῦ 'ναι τὰ κοκινέται,
κι ὁ, τι τῆρε σὺν γῆς μιλῶται κι ὁ, τι γοργικὸ μιλῶται,
κι ἐγώ, θῶ τὰ πρεσά σὺν ἀγέυαται μου τὸ μιλῶ ἀγέυαται,
κι ἀγέυαται, μὲ τὸ πᾶν γέλυμαται καὶ τὸ βρωῖ κακίτημα,
πᾶνται, γοργά καὶ γέλυμαται θῶ γέλυμαται ὅλα πᾶνται
κι ἢ λαπογεῖται γέλυμαται γοργά γοργά θῶ γέλυμαται
κι ὁ ἀγέυαται σὺν ἀγέυαται γέλυμαται καὶ θῶ γέλυμαται ὅλα!
Καὶ μιλῶ γοργικέται, πᾶνται, σὺν γοργικὸ ἀγέυαται,
γέλυμα, γοργά καὶ τιμητολογεῖν καὶ ἀγέυαται κοκινέται
τὸ γέλυμα ἐπὶ σὺν ἀγέυαται καὶ μὲς σὺν ἀγέυαται ἐγέυαται
μὰ μῆρα μου ἀγέυαται τὸ πᾶν καὶ ἀγέυαται τὸ πᾶν,
κι ὅλα σὺν ἀγέυαται πᾶνται καὶ θῶ μὲ γέλυμαται

3. Νεότερα πρότυπα στη λογοτεχνία

Αφ' όντις κίνησε ο πόλεμος, κόπηκαν απ' την Αμερική και την Αυστράλια τα λεφτά και τα δέματα. Πήγε ο πάππου-Σπόρος στο Φιλιάτι να φωνίσει βρεσιέ και γύρισε καβάλα στο γομάρι. «Καρμείτε τι θα κάνουμε, κόπηκε η θάλασσα. Θα μας πιάκει το σκαφίδι ανέποτα», μας είπε.

Κουτσοπορέφαμαν δυο χρόνια, η μια φαμίλια με την άλλη, και ό,τι απόμεικε σε αλεύρι και λάδι το φάγαμαν τον χειμώνα του σαράντα τρία.

Τον Αντριά, διάβηκαν απ' το χωριό Τουρκοτσάμηδες, μας φοβέρισαν και μας πήραν τα βούχα απ' τα μπαούλα. Έντυσε η μάνα ένα καινούργιο πανωφόρι που της είχε στείλει ο πατέρας, αλλά της τό βγάλανε. Κατόπι έκαψαν το χωριό. Έφερνες με το παλιούρι γύρω και δεν άντενε πουθενά. Τις αίγες προφτάσαμεν και τις κρύψαμε στην Πλόκιστα. «Πού 'ν' το βιος;» μας είπαν. «Το πήραν οι αντάρτες, αφέντη», τούτσιπε ο μουχτάρης.

Έφυγαν αυτιά, έρθαν κατύπι οι αντάρτες και χάλευσαν πέττυρα, λάδι και ζωντανά. Λέγαμαν ότι δεν είχαμε και ζωντανοβιό, το πήραν οι Τουρκοτσάμηδες. Στον πάτο, κάποιως τους το πρόδωσε

3. Νεότερα πρότυπα στη λογοτεχνία

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Ἐνα κομμάτι μνημειώδους πρόσφυγας τῆς Ἀσιατικῆς, κλινο-
καίρι τοῦ 1923, γυμνάσει τὴ νέα πατριότα τους μετὰ ἐπιτημέ
τῆς Ἀναφύσεως.

*

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΑΙΤΤΗ ἀρχίζει τὸν Ἰούλιο τοῦ 1923. Ἀνά-
βυστος εἶναι ἕνα ἔπιμα μέρος παραθαλάσσια, στὸν
κόλπο τοῦ Σαρωνικοῦ, πάνω-κάτω ἄνευ μιλία πρὶν
ἀπὸ τὸ Σόφια. Κανόνες δημοτικῆς ἀρχῆς δὲ βγαίνει σ' ἐκείνο
τὸ μέρος. Ὅλοι οἱ ἀρχαῖοι προβαδοῦ τίπια ἀπὸ τοὺς μακρὰς
κόρυφοι καὶ κλαίοντες τῆς ἀγῶνι γῆ τοῦ τόπου, ἔπου ὁ ἔδο-
κόςος δὲ θά βρεῖ ἄνευτος μήτε ἕνα. Ἐκείνα μονάχα βρίσκου-
ται, ἀγκάθιν, βοῦβλια καὶ ἄμιας. Νίρια ἀνθρώπων ἀπὸ παι-
λιὰς κίονες ἔην ὄρυσσαν τὸ γῆμα, καὶ ὁ ἄρμος κ' ἡ βραχὴ
καὶ ὁ ἔμιος ἔκαμαν τὸ ἔργο τους χωρὶς τὸν βίον τοῦ ἀνθρώ-
που. Οἱ λάβοι προχωροῦν ὡς χαμηλὰ στὴ θάλασσα, τὴ ζώ-
νουν καὶ κένουν ἕνα ὑστακὸ κορυφὸ καὶ ἀφήνει ἕνα στενὸ
πέρασμα κατὰ τὴ πύλας. Νέσα ἀπὸ τοῦτο τὸ πέρασμα τὰ
στεικάλια, εἰ λογαί κ' οἱ ἀγριμάλιστοι δάκτυλοι ἀπὸ βιάς
τῆ γαλανῆ γραμμῆ τῆς Πελοποννήσου, τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς
Ἰβρίας, καὶ ποῖος ἔχει τὴ ἄνευ συναμεταξὺ τους γι' αὐτοὺς
τοὺς μακρινὰς τόπους.

Ἐνα μονοπάτι κομμάτι μπορεῖ νὰ φέρει στὴν ἀπρηγοῦνιά
τῆς Ἀναφύσεως τὸν ἄδουτὸρο καὶ ἔρχεται πίσω ἀπὸ τοὺς
λάβους. Τὸ μονοπάτι τελειώνει στὴς κίονες, μοναδικὸ ση-
μῶδ: τίος ὑπάρχει ζωὴ ἀνθρώπων σ' ἐκείνη τὴν ἐρημιά. Τὸ
γῆμα ἔχει πολλὴ ἀργία, οἱ ἀπανωτοὶ λάβοι κάνουν ρέ-
ματα γαί προβαδὸν τὰ σίνουσα, τὸ ἄλλοι ἔχρησιμεύει εὐκαλῶ
στὴς "κῶδες" κ' ὕστερα γίνεται πυραμίτες, ἀσπρη καὶ προ-
γὰν μνημεία τῆς σιωπῆς.

3. Νεότερα πρότυπα στη «λογοτεχνία»

Ἐπὶ ἤρξε κάποτε ἕνας ἄνθρωπος ποῦ στεκόταν μπροστά στὸν καθρέφτη καὶ δὲν ἔπῃρχε τὸ εἶδωλό του.

Ἐπιθυμῶ ν' ἀποκτήσω τόση ἐπίγνωση μὴ μὲρα κι ἐγὼ ποῦ νὰ στέκομαι ἄρθιος μπροστά στὸν ὀλοσωμο καθρέφτη μου καὶ νὰ μὴ ἐλέπω τίποτα. Νὰ ἔχω ἐπιρροφῆσι τὶς ἄντανασκλάσεις μου ὄλες.

Ἐξὸς ἔπ' τὰ παράθυρό μου εἶναι ἕνα ἀποξεραιμένο ἀπὸ τὸν χειμῶνα χωράφι, μετὰ ἡ ἀμμουδιά πᾶν ἰσάχιτη κι ὕστερα ἡ θάλασσα. Ἀπὸ τοὺς κρύους ἀνέμους τὰ χάρτα γέρνουν σὲν χάρτινα καὶ τὰ κλαδιὰ τεντώνονται κοκκαλωμένα.

Χάρτινος γιῶθος τώρα κι ἐγὼ μακριὰ σου καλή μου, χάρτινος καὶ κυττῶ ἔπ' τὸ παράθυρο τὸ χωράφι, τὴν ἀμμουδιά καὶ τὴ θάλασσα.

Ἡ θάλασσα εἶναι σὲν ζητούμενο.

Ἡ θάλασσα ποῦ μοῦ ἀντιστέκεται φυλάει τὸ κλειδί μου στὸν βυθὸ αὐτοῦ ποῦ πάντα ρέει. Ὅλα τὰ περπατῶ πάνω-κάτω, τ' ἀγγίζω, τὰ κλωτσῶ. Ὅμως ἡ θάλασσα μοῦ ἀντιστέκεται μὲ ἀπέρριστες μεταμορφώσεις. Τὴν κυττάξω πίσω ἔπ' τὰ μαγειρωμένο τζάμι τῆς κουζίνας καὶ ὄλο φεύγει.

Ἐγὼ μένω.

Τὴν κυττάξω ἐπὶ ἄρες καὶ νοσταλγῶ τὸ παρελθόν μου. Ἐκείνη ποῦ κάποτε, μέσα μου, ἔπῃρχε θάλασσα, φυλακισμένα τώρα σὲ τούτο τὸ χάρτινο κορμί, γαητεύεται καὶ μονὰ ποῦ ἀποκόπηκε ἔπ' τὴν πηγὴ του.

Πόσα καὶ πόσα ἀποκομμένα ἔπ' τὶς πηγές τους μέσα

Κάποια συμπεράσματα

- » Τα πρότυπα του Τριανταφυλλίδη καθιερώθηκαν. Του Ψυχάρη, όχι. Αυτό είναι όλο.
- » Η *ρυθμιστική* αρχή του ύστερου δημοτικισμού ('ΚΝΕ = *δημοτική* + ολίγη *καθαρεύουσα*') θεωρείται πλέον *περιγραφική* αρχή στα νεότερα έργα αναφοράς.
- » Η *επιτρεπτική* στάση του ύστερου δημοτικισμού (ιδιαίτερα του Τριανταφυλλίδη) έχει υποκατασταθεί από μία νεότερη, έντονα ρυθμιστική νοοτροπία.
- » Η νεότερη ρυθμιστική στάση δίνει έμφαση στη 'φρασεολογία' και στην ιδιωματικότητα, ανεξαρτήτως της λαϊκής ή λόγιας προέλευσης της φράσης.
- » Το «πνεύμα» της *καθαρεύουσας* επιβιώνει στο σύγχρονο καθαρισμό.

(Moschonas, "'Language Issues' after the 'Language Question': On the Modern Standards of Standard Modern Greek", 2009)

Βιβλιογραφία

Alexandra Georgakopoulou and Michael Silk, *Standard Languages and Language Standards: Greek, Past and Present*, London: Ashgate, 2009.

Peter Mackridge, *Language and National Identity in Greece, 1766-1976*. Oxford: Oxford University Press, 2009.

Spiros Moschonas, « Vers une théorie performative du purisme », dans Laurence Rosier (éd.), « Nouveaux regards sur le purisme », *Le français moderne*, 76e année, No 1 (2008), 38-50.

Spiros Moschonas and Jürgen Spitzmüller, “Prescriptivism in and about the media: A comparative analysis of corrective practices in Greece and Germany”, in Sally Johnson and Tommaso Milani (eds), *Language Ideologies and Media Discourse: Texts, Practices, Politics*, London: Continuum, 2009, 17-40.

<http://www.media.uoa.gr/people/smoschon/>